

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Sterkte/zwakteanalyse sociologie, politicologie en bestuurskunde

Loon, P.J.J.M. van; Stokman, F.N.; Hucht, C. van der; Moorer, P.

Citation

Loon, P. J. J. M. van, Stokman, F. N., Hucht, C. van der, & Moorer, P. (1988). Sterkte/zwakteanalyse sociologie, politicologie en bestuurskunde. *Acta Politica*, 23: 1988(1), 21-60. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449639>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449639>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

prodolzhaetsia', *Literaturnaia Gazeta*, 4 November 1987, p. 3; *Zhurnalist* 1987, No. 8; see also *RL* 382/87, p. 2.

22. BBC SWB SU/8595/B/6 16 June 1987.

23. Postanovlenie Tsentralnogo Komiteta KPSS, Prezidiuma Verkhovnogo Soveta SSSR, Soveta Ministrov SSSR, Vsesoiuznogo Tsentralnogo Soveta Professionalnykh Soiuzov i Tsentralnogo Komiteta VLKSM 'O vvedenii attestatsii otvetstvennykh rabotnikov apparata sovetskikh i obshchestvennykh organov', 5 March 1987. *Vedomosti Verkhovnogo Soveta SSSR* No. 12 (2398), p. 147-153. A decision implementing this resolution for the administration of the soviets was taken on 4 May by the Supreme Soviet Presidium and the Council of Ministers: 'O poriadke provedeniia attestatsii otvetstvennykh rabotnikov apparata sovetskikh organov', *Vedomosti Verkhovnogo Soveta SSSR* No. 19 (2405), p. 287-291.

24. See note 19.

25. *Moscow News*, 22 March 1987.

26. A. B. Vengerov, 'Distsiplina perestroiki: protivniki i storonniki', *Sovetskoe gosudarstvo i pravo* 1987, No. 8, p. 3-12.

27. R. Livshits, 'O sudebnoi zashchite', *Izvestiia*, 29 September 1987.

28. Party Secretary G. P. Razumovskii in the Supreme Soviet, *Izvestiia*, 1 July 1987. The law was finally published in *Izvestiia*, 2 July 1987: 'O poriadke obzhalovaniia v sud nepravomernykh deistvii dolzhnostnykh lits, ushchemliaiushchikh prava grazhdan'.

29. 'O rezultatakh rassmotreniia predlozhenii deputatov, vyskazannykh v khode obsuzhdeniia na sedmoi sessii Verkhovnogo Soveta SSSR proekta zakona SSSR "O poriadke obzhalovaniia v sud nepravomernykh deistvii dolzhnostnykh lits, ushchemliaiushchikh prava grazhdan"', and 'Zakon SSSR o vnesenii izmenenii v zakon SSSR "O poriadke obzhalovaniia v sud nepravomernykh deistvii dolzhnostnykh lits, ushchemliaiushchikh prava grazhdan"', *Izvestiia*, 21 October 1987.

30. Rech deputata I. T. Taranova, *Izvestiia*, 2 July 1987. Taranov was appointed Chairman of the Stavropolskii Kraiispolkom in 1973 when Gorbachëv was First Party Secretary of the same region.

31. *Izvestiia*, 21 October 1987.

32. *Radio Liberty Research Bulletin*, *RL* 365/87, p. 15.

33. Erik van Ree, *Iosif Stalin en de democratie*, Mededelingen van de Subfaculteit der Algemene Politieke en Sociale Wetenschappen, No. 38, Amsterdam (1984), p. 35.

'Selectieve krimp en groei' en de politicologie in Nederland

De in september 1986 door de minister van Onderwijs en Wetenschappen in gang gezette operatie 'Selectieve krimp en groei' zal, zo veel is nu wel duidelijk, ingrijpende gevolgen hebben voor de wijze waarop in de toekomst de politicologie aan de Nederlandse universiteiten zal worden beoefend. Bij de voorgenomen sluiting van de politicologieopleiding aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam is het niet gebleven. Ook elders worden nu meer of minder verstrekende reorganisaties voorbereid.

Zeker ook met het oog op wellicht nog in de toekomst te verwachten operaties van gelijke strekking is het van belang de wijze waarop het beleid is gevormd en uitgevoerd, aan nader onderzoek te onderwerpen. In het beleidsproces heeft de 'Visitatiecommissie sociologie, politicologie en bestuurskunde' een belangrijke rol gespeeld. Daarom is het ook dat de redactie van Acta Politica in dit nummer een wetenschappelijke rechtvaardiging van de door de Visitatiecommissie gehanteerde sterkte/zwakteanalyse, zoals opgesteld door Stokman c.s., publiceert. De redactie doet deze rechtvaardiging vergezeld gaan van een viertal commentaren. Ten slotte volgt dan een repliek van Stokman c.s.

Sterkte/zwakteanalyse sociologie, politicologie en bestuurskunde

door P. J. J. M. van Loon, F. N. Stokman, C. van der Hucht en P. Moorer

1. Inleiding

Op 23 september 1986 presenteerde de minister van Onderwijs en Wetenschappen de 'concept-beleidsvoornemens groei en krimp universiteiten en academische ziekenhuizen 1987-1991'. Tegelijk met het uitbrengen van de concept-beleidsvoornemens vroeg de minister advies van externe deskundigen. Voor de sociale wetenschappen vroeg hij dit aan prof. dr. D. J. van de Kaa. Op 30 oktober 1986 adviseerde Van de Kaa onder meer de beleidsvoornemens met betrekking tot de sociologie en politicologie, deze laatste vooral in relatie tot de bestuurskunde, aan het oordeel van een landelijke snelwerkende, onafhankelijke visitatiecommissie te toetsen. Dit resulteerde in de instelling van de Visitatiecommissie sociologie, politicologie en bestuurskunde op 28 november 1986.¹ De commissie werd

onder meer gevraagd de offers en baten van de uitvoering van de beleidsvoornemens af te wegen tegen die van Van de Kaa en, gelet op de gestelde financiële randvoorwaarden, met beleidsmatig relevante adviezen te komen. Hiertoe heeft de commissie in een sterkte/zwakteanalyse een berekening gemaakt van de onderzoeksproductiviteit van vakgroepen en studierichtingen over de jaren 1983, 1984 en 1985. Daarnaast werd de onderwijsproductiviteit van studierichtingen bepaald. Aangezien een eindrapport van een ministeriële adviescommissie onvoldoende ruimte laat voor een uitgebreide onderbouwing van een dergelijke sterkte/zwakteanalyse, hebben de leden van de commissie onder wier primaire verantwoordelijkheid de berekeningen zijn gemaakt, besloten de methode in een wetenschappelijk artikel te rechtvaardigen. Dit gebeurt voor de onderzoeksproductiviteit in paragraaf 2 en voor de onderwijsproductiviteit in paragraaf 3. Hierbij zijn tevens enkele fouten in de gebruikte gegevens hersteld, die na verschijning van het eindrapport van de commissie zijn aangemeld of bij autonome controles door onszelf zijn ontdekt.² In paragraaf 4 wordt de totale rangorde bepaald op basis van beide criteria en de omvang van de studierichtingen. In paragraaf 5 wordt kort geschetst hoe de methodologie kan worden aangescherpt door gebruik te maken van relationele databases.

2. Sterkte/zwakteanalyse-onderzoek

Naast een aantal institutionele voorwaarden rond continuïteit en infrastructuur is de problematiek van kwaliteitsmeting van onderzoek een centraal vraagstuk binnen elke sterkte/zwakteanalyse van onderzoek van onderzoeksgroepen. In een beknopte probleemanalyse van de vraag of kwaliteit van onderzoek een meetbaar begrip is, stelt De Groot (1985) terecht dat de vraag naar een dergelijk meetinstrument moet worden opgevat als een pars pro toto-aanduiding van wat, minstens, een complex evaluatieprobleem is. Antwoorden op dit probleem hangen dan ook sterk af van verschillen in doelen, objecten en randvoorwaarden. Vandaar dat De Groot het probleem uiteenlegt in de volgende karteringszin:

'Waarom moet wat (of wie), wanneer, op grond van welke gegevens worden beoordeeld, waarop, door wie en hoe?' (De Groot 1985, p. 95).

Zo maakt het fundamenteel verschil uit of het vraagstuk van de beoordeling van kwaliteit van onderzoek betrekking heeft op

- a. geleverd wetenschappelijk werk van een persoon, onderzoeksgroep, instelling over een bepaalde periode (retrospectief);

- b. een *manuscript*, met andere woorden een specifiek geleverd wetenschappelijk werkstuk, veelal met de vraag of het voor publikatie in een bepaald medium geschikt is;
- c. een *onderzoeksvorstel* van een persoon of onderzoeksgroep; dan wel
- d. een *onderzoeksprogramma* (predictief).³

In alle situaties staat voorop dat kwaliteit natuurlijk is wat anderen ervan vinden (Kommandeur 1985: p. 43). Het probleem ontstaat doordat anderen tot verschillende oordelen komen en wel in zo sterke mate dat de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid in dit soort situaties slechts rond de .20 ligt (Cole e.a. 1981; Hofstee 1985). Vandaar dat een uitgangspunt dient te zijn dat beoordelingen door meer dan een persoon dienen te geschieden en dat individuele beoordelaars, maar vooral daartoe aangewezen groepen te zamen, op basis van een systeem van verstandige gedragsregels voor het denken, individueel beoordelen, argumenteren, overleggen en beslissen dienen toe te werken naar een *argumentatie* voor hun te nemen differentiële beslissingen (De Groot 1985, p. 98).

Wanneer wij nu spreken over de waarde van 'peer review', beoordeling door vakgenoten, versus 'science indicators', kwantificeerbare aanwijzingen van kwaliteit, dan moeten wij ons realiseren dat deze discussie slechts betrekking heeft op de situatie (a). Grosso modo vindt men in de literatuur twee 'science indicators' terug: een (gewogen) som van verschenen *publicaties* en een (gewogen) som van *citaties*. De eerste indiceert *productiviteit*, de tweede 'impact' of invloed binnen de wetenschappelijke gemeenschap.

Wat de publicaties betreft is kenmerkend voor situatie (a):

- dat het niet gaat om enkele publicaties maar om een *zeer groot aantal publicaties*, van personen, groepen, zelfs gehele studierichtingen;
- dat het (grotendeels) gaat om reeds verschenen publicaties, met andere woorden om publicaties die *reeds een beoordelingsprocedure doorlopen hebben*.

Dit laatste maakt het mogelijk de beoordeling van afzonderlijke publicaties te verleggen naar de beoordeling van de media waarin de publicatie is opgenomen. Twee problemen dienen nu te worden opgelost:

1. bepaling van de verzameling van tijdschriften en uitgevers die een 'referee'-systeem toepassen;
2. differentiatie naar kwaliteit binnen deze verzameling van tijdschriften en uitgevers.

Wanneer deze twee problemen zijn opgelost, is het in principe mogelijk een productiviteitscore toe te kennen in de vorm van een gewogen som van het aantal pagina's dat is gepubliceerd. Deze procedure is gevolgd door de Verkenningcommissie Economische Wetenschappen onder voorzitterschap van prof. dr. F. de Roos (Academisch economisch onderzoek, 1986).

Bij de analyse van citaties dient men bedacht te zijn op verschillende mogelijke systematische verstoringen die de validiteit van citaties als indicator van impact ernstig in gevaar brengen. Zo dient men bedacht te zijn op lange- en korte-termijninvloed van publikaties en op vertekening naar meer algemeen toegankelijke, theoretische, Engelstalige publikaties ten koste van meer gespecialiseerde publikaties. Met name Moed (1985) geeft een heldere uiteenzetting van de beperkingen en mogelijkheden van citatieanalyse. Terecht benadrukt hij dat citatieanalyse slechts succesvol kan worden toegepast als ondersteuning voor en relativisering van andere beoordelingscriteria, in het bijzonder produktie, gemeten met behulp van aantallen publikaties. Daarnaast kan citatieanalyse een oplossing bieden voor het wegingsprobleem van tijdschriften. Zo kent de Social Science Citation Index (SSCI) tijdschriften een 'impact factor' toe op basis van het aantal keren dat een tijdschrift wordt geciteerd. Deze impactfactor is door de Verkenningcommissie Economische Wetenschappen gebruikt om een wegingsfactor aan tijdschriften toe te kennen. Men dient hier echter wel bedacht te zijn op de hierboven genoemde vertekening.

Hoewel meting van onderzoeksproductiviteit en -impact een centrale plaats dienen in te nemen in een sterkte/zwakteanalyse van onderzoeksgroepen, is het zeer wel voorstelbaar in die sterkte/zwakteanalyse meer institutionele aspecten van onderzoeksgroepen mee te wegen die betrekking hebben op de infrastructuur van die groepen en voorspellende waarde hebben voor de continuïteit van de onderzoeksproductiviteit. Hierbij kan men denken zowel aan werfkracht als aan indicatoren met betrekking tot de kwaliteit van het kader van de groepen. Het mee laten wegen van dit soort indicatoren is des te wenselijker naarmate onderzoeksoutput wegens gebrekkige gegevens minder nauwkeurig naar kwaliteit kan worden gedifferentieerd. Ook hier gaat het er dan om zulke indicatoren te vinden, dat een externe beoordelingsprocedure voor elk van deze indicatoren is gegarandeerd. Nogmaals: kwaliteit is immers wat *anderen* ervan vinden.

2.1 *Criteria en hun wegingscoëfficiënten van de Visitatiecommissie* – In termen van de hierboven beschreven beoordelingssituaties bevond de Visitatiecommissie zich in situatie (a), waarin uitsluitend geleverd wetenschappelijk werk voor de beoordeling kon worden gebruikt. De minister, maar met name de bedreigde studierichtingen in de Randstad, vroegen de commissie haar aanbevelingen vanuit een *landelijk* uitgevoerde sterkte/zwakteanalyse te doen. Wilde de commissie dit op overtuigende wijze doen, dan diende zij haar beleidsaanbevelingen te onderbouwen met gegevens die:

- a. voor alle vakgroepen en studierichtingen beschikbaar waren;

- b. de toets van een externe beoordeling in het verleden hebben doorstaan; en

- c. een indicator zijn voor sterkte op het gebied van onderzoek.

Beschikbaar waren de wetenschappelijke verslagen van de universiteiten. De verslagen van 1986 waren nog niet beschikbaar. Hoewel van enkele universiteiten de verslagen van 1985 zelfs nog niet begin 1987 beschikbaar waren, is 1985 als laatste verslagjaar genomen. De richtlijnen voor de huidige wetenschappelijke verslagen zijn pas begin jaren tachtig ingevoerd en hebben geleid tot althans enige normering van de verslaggeving. Een periode van drie jaar leek de commissie het minimum om een enigszins stabiel beeld van de onderzoeksoutput van de eenheden te verkrijgen. Op grond van deze overwegingen heeft de commissie derhalve de wetenschappelijke verslagen over 1983, 1984 en 1985 als voornaamste bron van informatie genomen. Wegens een reorganisatie binnen de KUB waarbij in het midden van de onderzoeksperiode vakgroepen zijn opgesplitst over nieuwe vakgroepen, is voor de KUB gebruik gemaakt van een aparte rapportage.⁴

Zoals hierboven is uiteengezet, zou de Visitatiecommissie over een per discipline vastgestelde lijst van gerefereerde wetenschappelijke tijdschriften en uitgeverijen hebben moeten beschikken om op basis van de kwaliteit van het medium en de omvang elke publikatie te kunnen wegen en zo tot een gewogen som van alle publikaties van een onderzoeksgroep te komen. Gegeven het tijdsbestek dat aan de Visitatiecommissie was toebedeeld, was deze procedure uitgesloten, met name omdat de omvang van publikaties veelal niet in de wetenschappelijke verslagen van de universiteiten wordt vermeld. De wetenschappelijke verslagen blijken zeer veel publikaties te bevatten, waarvan de referentie onvolledig is, het aantal pagina's onvermeld is, het zeer twijfelachtig is of het wel om externe, laat staan extern gerefereerde, publikaties gaat.⁵

Twee wegen stonden de Visitatiecommissie open: beperking van de bepaling van het kwaliteitsoordeel tot publikaties in internationale tijdschriften, zoals bij voorbeeld wordt gedaan bij de jaarlijkse vaststelling van topeconomen in Intermediair (zie De Schuite 1986), of bepaling van een kwaliteitsoordeel op basis van een reeks van indicatoren, die deels op output, maar ook op werfkracht, kwaliteit van het kader, mate van externe erkenning via citaties zijn gebaseerd. De Visitatiecommissie heeft voor dit laatste gekozen. Hoewel de Visitatiecommissie van mening is dat internationale publikaties een noodzakelijke voorwaarde zijn om tot een goede onderzoeksgroep gerekend te worden, hoeft dit niet per se via internationale tijdschriften te geschieden. Kwaliteitsmeting uitsluitend op basis van internationale tijdschriftartikelen doet onvoldoende recht aan

groepen die via gerenommeerde internationale uitgevers publiceren en die een groot aantal kwalitatief goede Nederlandstalige publikaties op hun naam hebben staan.

De Visitatiecommissie heeft uiteindelijk de volgende indicatoren gekozen om de kwaliteit van onderzoeksgroepen te evalueren:

1. indicatoren met betrekking tot werfkracht van de onderzoeksgroepen:

a. omvang tweede geldstroom in fte over de jaren 1983, 1984 en 1985, gerelateerd aan de omvang van de onderzoeksinspanning eerste geldstroom in deze jaren;

b. omvang derde geldstroom in fte over de jaren 1983, 1984 en 1985, gerelateerd aan de omvang van de onderzoeksinspanning eerste geldstroom in deze jaren.

2. indicatoren met betrekking tot kwaliteit van het kader:

a. omvang deel van de onderzoekscapaciteit eerste geldstroom dat ultimo 1985 voorwaardelijk is gefinancierd;

b. fractie van de vaste staf ultimo 1986, die is gepromoveerd.

3. indicatoren met betrekking tot de onderzoeksoutput:

a. een gewogen som van internationale publikaties gebaseerd op:

- het aantal internationale boeken bij internationale uitgevers;
- het aantal redacteurschappen van internationale readers bij internationale uitgevers;
- het aantal bijdragen aan internationale readers bij internationale uitgevers;
- het aantal artikelen in internationale tijdschriften die in de Social Science Citation Index zijn opgenomen.

Wat betreft de boeken, readers en bijdragen aan readers gaat het in deze rubriek uitsluitend om publikaties, die zijn uitgegeven bij een Nederlandse, door de Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond erkende uitgever, als ook om publikaties, verzorgd door een uitgever in het buitenland. Wat betreft de tijdschriftartikelen gaat het uitsluitend om publikaties, die in erkende internationale tijdschriften⁶ opgenomen zijn.

Alle overige publikaties in het Engels, Frans, Duits, Spaans of Russisch, waarvan de referentie onduidelijk was of die via eigen universiteitsuitgeverijen of relatief onbekende Nederlandse uitgeverijen zijn uitgegeven, worden in de volgende rubriek geteld. De totale score is wederom gerelateerd aan de omvang van de onderzoeksinspanning eerste geldstroom in de jaren 1983, 1984 en 1985. De commissie acht het terecht, dat de onderzoeksoutput van tweede- en derde-geldstroommedewerkers hiermee wordt toegerekend aan de onderzoekers in de eerste geldstroom, omdat deze onderzoeksoutput (in)direct door eerste-geldstroomonder-

zoekers wordt veroorzaakt. Als wegingsfactoren zijn gebruikt: boek 4x; redactie reader 2x; artikel in tijdschrift en bijdrage in reader 1x. De correlatie met de ongewogen somscore van al deze publikaties is .82.

b. een ongewogen som van overige publikaties, gebaseerd op:

- het aantal boeken;
- het aantal redacteurschappen van readers;
- het aantal bijdragen aan readers;
- het aantal artikelen in tijdschriften;
- het aantal eindrapporten aan opdrachtgevers.

De rubriek b omvat dus publikaties van zeer verschillend gewicht. Zeer twijfelachtige publikaties zijn niet meegeteld. De totale score is gerelateerd aan de omvang van de onderzoeksinspanning in de eerste geldstroom in de jaren 1983, 1984 en 1985. Het zeer heterogene karakter van deze rubriek kan tot gevolg hebben dat vakgroepen met enkele zeer goede publikaties uiteindelijk lager scoren doordat ook een groot aantal publikaties van onduidelijke kwaliteit in deze rubriek worden meegeteld. De score in deze rubriek is echter slechts één van de acht criteria; een goede, breed georiënteerde vakgroep kan hierdoor derhalve geen lage totale score krijgen. Evenzeer staat vast dat een vakgroep met slechts produkten in het grijze circuit geen hoge totale score kan krijgen.

c. De begeleiding van verdedigde dissertaties in 1983, 1984 en 1985 per hoogleraar per ultimo 1986. Het gaat hier om alle categorieën dissertaties, die in het wetenschappelijk verslag worden vermeld. De score kan dus niet gebruikt worden als een maatstaf voor de directe betrokkenheid bij promotiebegeleiding van de hoogleraar/hoogleraren van de desbetreffende vakgroep. De score zal hier echter wel mee samenhangen.

4. indicatoren met betrekking tot internationale erkenning, gebaseerd op citaties in internationale toptijdschriften⁷ en in overige internationale tijdschriften. Voor alle medewerkers, die in 1984 of 1985 internationaal gepubliceerd hebben, en voor alle hoogleraren is nagegaan hoe vaak zij door anderen in de periode 1983 t/m 1985 zijn geciteerd. De toptijdschriften zijn twee keer zo zwaar gewogen als de overige tijdschriften. De correlatie met de ongewogen score is $r = .78$.

Als eenheid heeft de commissie zowel de vakgroep als de studierichting genomen. Om de kwaliteitsscore minder gevoelig te maken voor kleine verschillen, wordt niet voor elk der indicatoren de totale score gegeven, maar een score variërend van 0 tot 3, waarbij 0 aangeeft dat de vakgroep/studierichting in het laagste kwartiel van de verdeling zit, 1 in het tweede kwartiel, 2 in het derde en 3 in het hoogste kwartiel.

Waarde moet vooral worden gehecht aan het totale profiel. Is dat sterk

op alle indicatoren, dan is er vrijwel zeker sprake van een sterke groep. Is het profiel zwak op alle indicatoren, dan is er sprake van een zwakke groep. Over de acht criteria kan een vakgroep maximaal $3 \times 8 = 24$ punten verzamelen. Deze somscore is gebruikt om de vakgroepen in te delen in vier groepen, gebaseerd op de kwartielen van deze totale verdeling. De commissie benadrukt dat de somscore geïnterpreteerd moet worden als een samenvatting, met een spreiding van drie punten, gezien het heterogene karakter van rubriek b en mogelijke fouten bij de bewerking van het materieel. Deze marge dient eveneens ingebouwd te worden wegens de normering van een aantal kwaliteitscriteria aan de omvang van het onderzoek in de eerste geldstroom. Faculteiten kunnen dit gegeven in principe neerwaarts bijstellen en aldus hun relatieve onderzoeksoutput vergroten.

2.2 Kwartielgrenzen en andere statistische kenmerken van de criteria: een nieuw licht op de weging – Een van de meest frequent geuite kritiekpunten tegen de gevolgde procedure van de Visitatiecommissie is geweest, dat zij elk van de acht criteria even zwaar heeft gewogen. Dit standpunt is alleen juist, *nadat* de kwartielscores voor elk van de acht criteria zijn toegekend. Daarna vindt inderdaad ongewogen optelling van deze scores plaats. De gevolgde procedure houdt echter in dat *prestaties binnen schaarse criteria* veel zwaarder worden gewogen dan prestaties binnen criteria waar veel wordt 'gepresteerd'. Tabel 1 laat dit duidelijk zien. Hierin staan de kwartielgrenzen voor de acht criteria over de 52 vakgroepen.

Tabel 1: Ondergrenzen (afgerond op twee decimalen) van de vier kwartielen voor de acht criteria

	0	1	2	3
werkkracht 2de	.0	> .00	> .04	> .22
werkkracht 3de	.0	> .07	> .19	> .64
% VFO	.0	> .28	> .57	> .90
% gepromoveerd	.0	> .24	> .35	> .50
internationale publikaties	.0	> .21	> .54	> 1.02
overige publikaties	.0	> 3.17	> 3.98	> 5.47
promotiebegeleiding	.0	> .0	> .83	> 1.50
citaties	.0	> .31	> 1.79	> 5.54

Het verschil in gewicht tussen de acht criteria voor transformatie tot kwartielscores komt het duidelijkst tot uitdrukking bij internationale publikaties tegenover overige publikaties. Een gewogen som van 1,02 internationale publikaties per fte onderzoeksinspanning levert reeds drie pun-

ten op, terwijl men voor drie punten in de rubriek overige publikaties per jaar ten minste 5,47 daarvan moet publiceren. Soortgelijke verschillen zien wij bij vergelijking van de werkkracht tweede geldstroom met die van derde geldstroom. Per fte onderzoeksinspanning eerste geldstroom dient men per jaar 0,64 fte derde geldstroom verworven te hebben om 3 punten te krijgen, tegenover slechts 0,22 fte tweede geldstroom. Tweede geldstroom is zelfs zo schaars, dat reeds de geringste toekenning een punt oplevert, hetgeen bij derde geldstroom niet het geval is.

De toekenning van kwartielscores op elk der criteria en ongewogen sommatie daarna heeft nog andere voordelen. Wanneer men het eens is over de relevantie van de criteria als indicatoren voor sterkte van onderzoeksgroepen of als richtinggevende aspecten waarop onderzoeksgroepen zich dienen te richten, dan loont het voor onderzoeksgroepen zich vooral in te spannen voor schaarse criteria, aangezien succes daar meer kredietpunten oplevert dan binnen ruim bedeelde criteria. Welnu, in de beoordelingsronde voor voorwaardelijke financiering heeft tweede geldstroom een veel belangrijkere rol gespeeld dan derde geldstroom en hebben internationale publikaties veel meer gewicht in de schaal gelegd dan overige publikaties. Dit is geheel in overeenstemming met de scoringsprocedure van de Commissie. Wanneer in de toekomst Nederlandse onderzoekers zich eenzijdig op internationale publikaties zouden oriënteren, wordt het publiceren van overige publikaties (hopelijk t.z.t. met een goede wegingsprocedure binnen deze groep op basis van goede wetenschappelijke verslagen) ineens weer een stuk lonender. Aldus ontstaat een zichzelf regulerend mechanisme, indien onderzoekers zich al te zeer door dit soort scoringen zouden laten beïnvloeden. Een zeer belangrijk laatste voordeel is dat de scoringsprocedure een rem zet op een al te grote 'publish or perish'-neiging, omdat 'genoeg' nu eenmaal genoeg is: of men nu 2 of 10 internationale publikaties per fte onderzoeksinspanning heeft, men krijgt niet meer dan drie punten. Dit voorkomt een 'overkill' in de richting van het Amerikaanse systeem.

Bovenstaande overwegingen veronderstellen wel dat de criteria relevant zijn. In het wetenschapsbeleid ligt een toenemend accent op *werving* van onderzoeksgelden en het financieringsmodel van het ministerie gaat ervan uit dat de universiteiten een (toenemend) deel van hun onderzoeksinspanning via andere geldstromen werven. Daarbij kan men stellen dat werving van onderzoeksgelden de uitstraling van eerste-geldstroomonderzoek vergroot. Werkkracht is op grond hiervan een relevant criterium om onderzoeksgroepen op te beoordelen en te vergelijken. Alle onderzoekers zien een fundamenteel verschil tussen werving vanuit de tweede en de derde geldstroom, zodat twee criteria op het terrein van werf-

kracht daarom voor de hand liggen. Algemeen aanvaard is het feit dat *publikaties* een belangrijk criterium ter beoordeling zijn. Het idee dat internationale publikaties in erkende tijdschriften en bij internationale uitgevers een speciale betekenis hebben, vindt een breed draagvlak. Zij wijzen op internationale erkenning van de kwaliteit van het onderzoek. Op grond daarvan ligt afsplitsing van die internationale publikaties tot een afzonderlijk criterium voor de hand. Men kan van mening verschillen over de vraag of het andere criterium dan 'overige publikaties' dient te zijn, zoals de Visitatiecommissie heeft gedaan, danwel 'alle publikaties'. In dit laatste geval zouden internationale publikaties in twee criteria meetellen. De weging van de rubriek 'alle publikaties' wordt dan bepaald door alle publikaties, ongeacht de verhouding tussen internationale en overige (nationale) publikaties. Men kan zich echter afvragen of een zeker volume van nationaal georiënteerde publikaties op zichzelf gewenst is. Dit laatste komt in de wegingsprocedure van de Visitatiecommissie tot uitdrukking: het wordt lonender nationale publikaties te produceren naarmate de balans meer door zou slaan in de richting van internationale publikaties. *Promotiebegeleiding* als een apart criterium, maar dan in de toekomst duidelijker afzonderlijk gemeten van proefschriften als publikaties, lijkt, gezien de nieuwe opbouw van het wetenschappelijk personeel met de grote aantallen AIO-plaatsen, een vrijwel onbetwistbaar criterium. De twee criteria die waarschijnlijk het meest tijdelijke karakter hebben zijn de twee criteria met betrekking tot het *kader*: het percentage van de onderzoeksruimte in de voorwaardelijke financiering en de fractie van de vaste wetenschappelijke staf dat gepromoveerd is. Het laatste criterium zal over vier jaar nauwelijks meer relevant zijn, omdat dan verwacht mag worden dat vrijwel de gehele vaste staf gepromoveerd zal zijn, aangezien toegang tot die vaste staf (vrijwel) uitsluitend nog voor gepromoveerden openstaat. Als het instrument van voorwaardelijke financiering zal blijven bestaan, zal ook hiervoor gelden dat over een aantal jaren universiteiten hun onderzoeksruimte in toenemende mate zullen inrichten op basis van extern goedgekeurde programma's. Een geringe promotiegraad en een gering deel VFO-gefinancierd geeft een onderzoeksgroep binnen het huidige universitaire bestel een zeer kwetsbare positie, hetgeen in een bezuinigingssituatie derhalve zeer relevant is. In de toekomst, zeker wanneer dit soort sterkte/zwakteanalyses herhaaldelijk, los van bezuinigingen, worden gedaan, ligt een ander criterium meer voor de hand, namelijk de mate waarin de output van een onderzoeksgroep gelijkmatig is gespreid over haar leden. Een goede spreiding maakt een onderzoeksgroep minder kwetsbaar voor personeelsmutaties dan geringe spreiding. Blijft over het achtste criterium, de *citaties*. Zoals hierboven betoogd, lijkt dit criterium als ondersteu-

ning voor en relativering van de andere criteria geschikt. Door de toekenning van kwartielscores is althans een deel van de bias naar algemene theoretische publikaties weggenomen, terwijl ook de weging naar toptijdschriften, met daarin opgenomen Duitstalige en Franstalige toptijdschriften en toptijdschriften op gespecialiseerde deelreinen, de bias naar Engelstalige tijdschriften enigszins reduceert.

Ten slotte nog een enkele opmerking over de statistische verdeling van de criteria. Alle criteria zijn zeer scheef verdeeld met verre uitschieters naar boven. Het is dan ook af te raden zonder meer tussen deze criteria correlaties te berekenen en lineaire modellen toe te passen. In de volgende paragraaf zal dit daarom alleen worden gedaan na transformatie tot de kwartielscores. De scheve verdeling en de lage kwartielgrenzen rechtvaardigen voorstellen tot opheffing van vakgroepen die een gering aantal punten verwerven. In de toekomst, bij een versterkte wetenschapsbeoefening in de sociaal-culturele wetenschappen, ligt het meer voor de hand een gering aantal punten voor een onderzoeksgroep te gebruiken voor een (zelf-) onderzoek hoe de groep kan worden versterkt. De absolute kwartielgrenzen dienen daarom bij de oordeelvorming over de relatieve posities van onderzoeksgroepen te worden betrokken. Het was dan ook een vervelende omissie in het Eindrapport van de Visitatiecommissie dat zij daarin niet waren opgenomen.

2.3 *Onderlinge samenhang der criteria* – Een tweede frequent geuit kritiekpunt tegen de criteria van de Visitatiecommissie was, dat de criteria te sterk onderling afhankelijk van elkaar zouden zijn. Zo zal tweede en derde geldstroom in het algemeen leiden tot publikaties in de vorm van eindrapporten, artikelen in wetenschappelijke tijdschriften en dissertaties, zodat een project wel bij drie of vier criteria kan meetellen. Allereerst dient opgemerkt te worden dat het in onze ogen terecht is dat een goed project in meerdere categorieën meetelt, indien het meer oplevert dan een eindrapport aan een opdrachtgever. Wanneer het project zoveel wetenschappelijke meerwaarde bevat, dat daaruit dissertaties en internationale artikelen voortvloeien, dan onderscheidt dit project zich terecht in gunstige zin van vele andere projecten en dient dit gehonoreerd te worden. Wanneer dit echter zo vaak zou gebeuren, dat zeer hoge correlaties zouden gaan ontstaan tussen de criteria, dan ligt een herdefinitie van de criteria inderdaad voor de hand. Dit blijkt echter geenszins het geval te zijn. Tabel 2 bevat de correlaties tussen de acht criteria na toekenning van de kwartielscores. De correlaties zijn opvallend laag, met uitzondering van die tussen internationale publikaties en citaties (geen der critici had deze twee criteria op het oog bij dit punt van kritiek). Toch is ook deze ($r = .53$) niet zo hoog dat

van multicollineariteit gesproken kan worden. Slechts vier correlaties zijn bij een eenzijdige overschrijdingskans van .01 significant groter of kleiner dan 0: de bovengenoemde correlatie tussen internationale publikaties en citaties, de correlatie tussen % gepromoveerden en promotiebegeleiding ($r = .37$) alsmede de correlaties tussen enerzijds overige publikaties en respectievelijk werfkracht derde geldstroom ($r = .35$) en promotiebegeleiding ($r = .36$). Opvallend is verder de negatieve (maar niet significante) correlatie tussen werfkracht derde geldstroom en citaties ($r = -.20$). Werfkracht tweede en derde geldstroom zijn onderling ongecorrleerd en zijn beide ongecorrleerd met internationale publikaties en slechts matig met overige publikaties. Op grond van deze correlaties kan dus daadwerkelijk van vrijwel ongecorrleerde criteria gesproken worden en wijst een hoge somscore inderdaad op een breed georiënteerde onderzoeksgroep.

Tabel 2: Produkt-momentcorrelaties tussen de acht criteria na toekenning van kwartielscores

	werfk. 2e	werfk. 3e	% VFO	% ge- prom.	int. publ.	ov. publ.	prom. begele.	citaties
werfk. 2e	1.00	.02	.21	.15	-.06	.15	.23	.26
werfk. 3e	.02	1.00	.06	.16	.03	.35	.18	-.20
% VFO	.21	.06	1.00	.24	.27	.12	.17	.26
% geprom.	.15	.16	.24	1.00	.24	.02	.37	.31
int. publ.	-.06	.03	.27	.24	1.00	.05	.03	.52
ov. publ.	.15	.35	.12	.02	.05	1.00	.37	-.01
prom. begele.	.23	.18	.17	.37	.03	.37	1.00	.08
citaties	.26	-.20	.26	.31	.52	-.01	.08	1.00

2.4 Sterkte/zwakteanalyse op vakgroepsniveau conform het rapport van de Visitatiecommissie – Tabel 3 bevat de somscores van de vakgroepen, geordend op basis van hun somscore en wederom ingedeeld in kwartielen. Evenals in het Eindrapport zijn in de tabel de fractie gepromoveerden binnen de vaste staf, de gewogen score van het aantal internationale publikaties per fte onderzoeksinspanning (eerste geldstroom) en een dichotome variabele met betrekking tot publikaties in toptijdschriften opgenomen. De Visitatiecommissie had deze variabelen in de tabel opgenomen met de volgende argumentatie:

a. de commissie is van mening dat de kwaliteit van een vakgroep op het terrein van onderzoek zich vooral manifesteert in publikaties in internationaal gezaghebbende media. Door de wijze van meting heeft dit criterium een hoge graad van hardheid. Daarom heeft de commissie het gewo-

gen aantal internationale publikaties per fte onderzoek in de eerste geldstroom in deze tabel opgenomen.

b. Voorts heeft de commissie onderzocht of over de jaren 1983, 1984 en 1985 vanuit de betrokken vakgroepen artikelen in toptijdschriften⁸ zijn opgenomen. Ook die bevinding is neergelegd in de tabel.

c. In verband met de bevordering van de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek is de commissie van mening dat in 1991 de vaste wetenschappelijke staf moet bestaan uit gepromoveerde universitaire docenten en hoofddocenten. De commissie heeft onderzocht welk gedeelte van de vaste wetenschappelijke staf thans gepromoveerd is, en ook die bevinding in de tabel weergegeven. De commissie erkent het probleem, dat ontstaat bij de realisering van de versterking van het middenkader op het voorgestelde tijdstip, indien thans slechts een klein gedeelte van de vaste wetenschappelijke staf gepromoveerd is.

De volgende technische opmerkingen over de tabel dienen nog gemaakt te worden:

1. Binnen de RUR is de vakgroep Politicologie pas in 1985 als afzonderlijke vakgroep ontstaan. In 1983 en 1984 was deze vakgroep een onderdeel van de vakgroep Bestuurskunde en Politicologie. In de tabel is onder *RUR politicologie Best & Pol* de gemeenschappelijke score van beide vakgroepen over alle drie de jaren berekend. Alleen over 1985 is daarnaast een score voor bestuurskunde en politicologie RUR apart berekend, die niet bij de bepaling van de kwartielen is betrokken. Omdat deze score slechts over één jaar is berekend, is hij minder stabiel dan de score van andere vakgroepen. De plaatsing van de vakgroep in het een na laatste kwartiel moet daarom met enige omzichtigheid worden gehanteerd.

2. In 1983 bestond de vakgroep Bestuurskunde aan de RUL nog niet. De berekeningen voor deze vakgroep zijn gebaseerd op twee jaren, namelijk 1984 en 1985.

3. Bij de KUN is voor 1983 geen uitsplitsing van de geldstromen binnen de vakgroep Politicologie in de wetenschappelijke verslagen opgenomen, hoewel de publikaties wel zijn uitgesplitst over de drie secties bestuurskunde, nationale politieke systemen en internationale betrekkingen. Bij de berekening van de kwartielscores is daarom de vakgroep Politicologie van de KUN in zijn totaliteit opgenomen. Daarnaast zijn in de tabel scores berekend voor de drie onderdelen apart over de jaren 1984 en 1985, conform de procedure bij de RUR (zie opmerking 1). Dezelfde procedure is gevolgd met het Studiecentrum voor Vredesvraagstukken.

4. Bij de KUB is begin 1985 een nieuwe vakgroepindeling gerealiseerd. Op basis van een opgave van de KUB zijn alle publikaties etc. in de jaren daarvoor opnieuw gegroepeerd volgens deze nieuwe indeling. Op basis

Tabel 3: Rangorde van de vakgroepen⁹ sociologie, politicologie en bestuurskunde op basis van de kwaliteitscriteria onderzoek

Instelling	studierichting	vakgroep	somscore	fractie vaste staf	aantal internat. publ. per fte ond.z.	publ. in internat. toptijdschr. 1=ja 0=nec
<i>Hoogste kwartiel somscore (somscore groter dan 15)</i>						
UT	Bestuurs	Pol.	21	.75	1.27	1
RUU	Sociolog	Theorie	21	.50	.82	1
UvA	Sociolog	Soc. & Ges	20	.50	.91	0
RUL	Politico	Pol.	18	.33	.95	1
VUA	Politico	Pol.	17	.61	.83	1
KUN	Politico	Bestuurs	17	.50	.29	0
UvA	Politico	M&TPol.	16	.33	1.29	1
RUU	Sociolog	Socialis	16	.50	.46	0
RUL	Sociolog	M&T	16	.50	3.21	0
RUG	Sociolog	Med.soc.	16	.50	.58	0
RUG	Sociolog	M&T	16	.50	1.33	1
KUN	Sociolog	Soc.	16	.78	.62	1
KUN	Politico	Pol.	16	.64	.50	0
<i>Een na hoogste kwartiel somscore (somscore groter dan 12, kleiner dan 16)</i>						
VUA	Politico	M&T	15	.50	1.49	1
UvA	Politico	Massacom	15	.43	2.36	1
RUU	Sociolog	Pl & Belei	15	.54	.72	1
RUG	Sociolog	Socialis	15	.50	.29	0
KUB	Sociolog	M&T	15	.33	1.12	1
RUR	Sociolog	Ond. soc.	15	.25	0.0	0
RUG	Sociolog	ATS	14	.50	2.57	1
KUB	Sociolog	Best & Bel	14	.50	.24	0
RUL	Sociolog	Makro-so	13	0.0	.45	0
RUR	Sociolog	Alg. soc	13	.33	.11	0
<i>Een na laagste kwartiel somscore (somscore groter dan 8,25, kleiner dan 13)</i>						
UvA	Politico	IB	12	.29	.94	1
RUU	Sociolog	Stadsstu	12	0.0	.11	0
RUL	Sociolog	Org. soc.	12	.33	.13	0
KUB	Sociolog	Cultuurw	12	.40	.25	0
RUR	Sociolog	Comp. soc	12	.25	2.29	0

Tabel 3: Rangorde van de vakgroepen⁹ sociologie, politicologie en bestuurskunde op basis van de kwaliteitscriteria onderzoek (vervolg)

Instelling	studierichting	vakgroep	somscore	fractie vaste staf	aantal internat. publ. per fte ond.z.	publ. in internat. toptijdschr. 1=ja 0=nec
RUR	Politico	Best & Bel	12	.24	.98	1
KUN	Politico	Nat. pol.	12	1	.61	0
KUN	Soc. wet.	Comm. wet	12	.50	1.22	1
UvA	Sociolog	Verz. soc	11	.11	.42	0
UvA	Politico	Pol. gedr	11	.40	1.17	0
UvA	Sociolog	Grondsl.	11	.43	1.17	0
UvA	Sociolog	Geb. omge	11	.25	.81	0
UvA	Sociolog	Arb. & Org	11	.20	1.80	0
UT	Bestuurs	Soc.	11	.56	.20	0
UT	Bestuurs	Economie	11	0.0	1.04	0
RUG	Sociolog	Fil&Mij	11	.25	.14	0
RUR	Bestuurs	Bestuurs	11	.25	.91	0
KUB	Sociolog	Soc.	10	.42	.91	1
LHW	Sociolog	West. soc	9	.40	.78	0
RUR	Sociolog	Soc. ec. B	9	.33	.31	0
RUR	Politico	Pol.	9	.22	.65	1
<i>Laagste kwartiel somscore (somscore kleiner dan 8,25)</i>						
VUA	Politico	Soc.	8	.83	.10	1
UT	Bestuurs	Recht	8	.50	.07	0
RUL	Bestuurs	Bestuurs	7	.15	1.11	0
RUR	Sociolog	Bedrijfs	7	.33	0.0	0
UvA	Politico	Dok. gesc.	6	.31	.37	1
UvA	Politico	Bestuurs	6	0.0	0.0	0
RUU	Sociolog	Arb & Bew	6	0.0	0.0	0
KUN	Politico	Vredesvr	6	0.0	0.0	0
RUG	Sociolog	Emp. soc.	5	.25	.23	0
RUL	Sociolog	Alg & Wijs.	4	0.0	.08	0
RUR	Sociolog	M&T	4	.20	.46	0
KUN	Politico	IB	4	1	.38	0
UvA	Politico	Economie	1	0.0	0.0	0
UvA	Politico	Theor. P	0	0.0	0.0	0

van een opgave van het Instituut voor Arbeidsvraagstukken zijn de onderzoeksinspanningen en -resultaten van de verschillende secties van het IVA verdeeld over de vakgroepen, rekening houdend met de inbreng vanuit andere (sub)faculteiten.

5. De onderzoeksinspanning en -resultaten van het LISBON zijn geheel toegerekend aan de vakgroep Methoden en Technieken van de RUL.

Bij beschouwing van de spreiding van de somscores in tabel 3 valt de grootte daarvan op. Terwijl enkele vakgroepen 20 of meer punten over de acht categorieën behalen, zijn er ook vakgroepen met 0 of slechts enkele punten. Dit betekent dat er een aantal vakgroepen zijn die op (bijna) alle acht categorieën tot het hoogst scorende kwartiel behoren, terwijl andere vakgroepen op (bijna) alle acht categorieën tot het laagste kwartiel behoren. Zoals wij gezien hebben wordt dit niet veroorzaakt door een zeer sterke correlatie tussen de acht criteria. Een hoge somscore betekent voor een vakgroep derhalve wel degelijk, dat zij op een breed terrein van activiteiten en in termen van de kwalificaties van haar kader tot de betere vakgroepen behoort, dit in tegenstelling tot de vakgroepen met een lage somscore. Deze laatste kunnen weliswaar op een enkel criterium goede prestaties leveren, bij voorbeeld goede Nederlandstalige publikaties schrijven, maar zij zijn over de gehele breedte van werfkracht, kwalificaties van het kader, promotiebegeleiding en internationale erkenning in vergelijking met andere vakgroepen zwak. Dit betekent dat tabel 3 vrij grote beleidsrelevantie heeft voor de verantwoordelijke organen om na te gaan waar de goed functionerende vakgroepen zitten en waar de zwakke. Vanzelfsprekend dient daarbij de oorzaak van die zwakte te worden betrokken. Zo kan deze zwakte voortvloeien uit een zwakke personele bezetting, maar ook, om slechts een andere mogelijke factor te noemen, door systematische institutionele belemmeringen vanuit hogere bestuurslagen. Een voorbeeld van dit laatste is de vakgroep Theoretische politicologie van de UvA, die systematisch is afgebouwd door het bestuur van de subfaculteit.

2.5 *Robuustheid van de somscore* – Hoe stabiel zijn de bovengenoemde resultaten tegen de opmerkingen die na verschijning van het Eindrapport van de Visitatiecommissie zijn gemaakt?

Er is kritiek gekomen op het hanteren van het criterium van werfkracht derde geldstroom. Wanneer wij dit criterium buiten beschouwing laten (de publikaties daaruit zijn niet af te scheiden omdat deze in de wetenschappelijke publikaties meestal niet afzonderlijk worden vermeld), dan resulteert een somscore die met $r = .97$ zeer sterk is gecorreleerd met de oorspronkelijke somscore.

Daarnaast is betoogd dat het onjuist was om de wetenschappelijke output te relateren aan de omvang van de eerste geldstroom. Zij waren van mening dat hiervoor de totale onderzoeksinspanning als uitgangspunt genomen dient te worden. Wij blijven op het standpunt staan, dat voor een evaluatie van de inzet van het eerste-geldstroomonderzoek de inspanning vanuit de tweede en derde geldstroom als een spin-off-effect beschouwd dient te worden. De discussie is echter een zuiver theoretische, aangezien de op de totale geldstroom genormeerde somscore zeer hoog correleert met die op de eerste geldstroom genormeerd ($r = .96$).

Voor een aantal criteria is het mogelijk na te gaan hoe sterk zij fluctueren over de drie jaren. Het gaat hier om de twee werfkrachtcriteria en de twee criteria met betrekking tot publikaties. Voor deze vier criteria zijn in tabel 4 de correlaties gegeven tussen elk tweetal jaren. Opvallend is de zeer geringe stabiliteit van de overige publikaties. Voor de overige drie criteria lijkt de stabiliteit toe te nemen, wellicht wijzend op een zekere uitkristallisering binnen de drie studierichtingen.

Köbben (1987) stelde over de toekenning van ZWO-gelden, dat ZWO-subsidies een soort tombola zijn. Gezien de zeer hoge correlaties bij werfkracht tweede geldstroom moet dit dan wel een merkwaardig soort tombola met vrijwel constante winnaars zijn.

Tabel 4: Stabiliteit criteria over de jaren

	Produkt-moment correlaties		
	'83-'84	'84-'85	'83-'85
Werkkracht 2e	.92	.94	.92
Werkkracht 3e	.69	.86	.67
Internationale publikaties	.41	.56	.47
Overige publikaties	.42	.22	.27

Beschouwen wij over de drie jaren de gemiddelden, dan zien wij een gelijkblijvende werfkracht tweede geldstroom van ongeveer .25 fte per fte onderzoeksinspanning eerste geldstroom, een stijgend niveau derde geldstroom (van .41 in 1983 naar .52 in 1985), een stijgend aantal internationale publikaties (van .63 in 1983 naar .82 in 1985) en een schommelend aantal overige publikaties. Opvallend is verder dat voor alle vier criteria de standaarddeviatie in 1985 het grootst is, hetgeen een aanwijzing is dat de criteria in toenemende mate discrimineren tussen vakgroepen.

2.6 *Sterkte/zwakteanalyse op studierichtingenniveau* – De resultaten van de sterkte/zwakteanalyse in paragraaf 2.4 kunnen worden geaggregeerd naar

het niveau van de studierichtingen door het gewogen gemiddelde van de somscores van de vakgroepen in die studierichting te nemen. Hierbij is de onderzoeksinspanning eerste geldstroom in 1985 als wegingsfactor gebruikt, omdat dit de meest recente informatie is over de verdeling van de onderzoeksinspanning binnen de studierichtingen. De resultaten van deze aggregatie zijn in tabel 5 gegeven.

Tabel 5: Rangorde van de studierichtingen sociologie, politicologie en bestuurskunde naar onderzoeksproductiviteit

Instelling	Studierichting	Onderzoeksproductiviteit
RUL	Politicologie	18,00
KUN	Politicologie	16,00
KUN	Sociologie	15,10
RUU	Sociologie	14,47
VUA	Politicologie	14,35
UVA	Sociologie	12,78
RUG	Sociologie	12,48
KUB	Sociologie	12,42
TUT	Bestuurskunde	12,36
RUL	Sociologie	11,05
RUR	Bestuurskunde	11,00
RUR	Sociologie	10,60
UVA	Politicologie	9,28
RUR	Politicologie	9,00
LHW	Sociologie	9,00
RUL	Bestuurskunde	7,00

3. Onderwijsprestaties

3.1 *Onderwijsprestatie: gehanteerde maatstaven*—Om de onderwijscapaciteit te beschrijven, moet een relatie gelegd worden tussen de inzet aan docenten en de output aan onderwijs. Het eerste gedeelte van deze paragraaf gaat over het meten van de input, het tweede over de bepaling van de relevante onderwijsoutput.

Bij het vaststellen van de inzet aan docenten is uitgegaan van de formatie per 31 december 1986 zoals opgegeven door de betrokken instellingen aan de visitatiecommissie. Daarvan zijn de in de vorige paragraaf beschreven aantallen wp-onderzoek afgetrokken om zodoende het voor onder-

wijs beschikbare personeel over te houden. De aantallen wp-onderzoek hadden echter betrekking op 1985 zodat de facto met gegevens van twee verschillende peildata gewerkt is. Echter, meer recente gegevens zijn (nog) niet beschikbaar.

De formatie is niet gecorrigeerd voor vacatures omdat deze meestal van tijdelijke aard zijn en zulke correcties de stabiliteit van de rangorde dus niet bevorderen. Verder gaat het eigenlijk om toekenning, op basis van onderwijsproductie, van budgetten (via een normatieve personeellast omgerekend in een standaard aantallen WP) in plaats van personen. Het is in dat kader de vraag in hoeverre de onderbezetting ook daadwerkelijk tot minder gebruik van middelen voor dezelfde onderwijsinspanning heeft geleid. De meeste studierichtingen weten budgetoverschotten vanwege vacatures (de zg. niet-realisatiegelden) op andere wijze toch voor onderwijs te besteden.

Anders dan bij de evaluatie van de onderzoeksprestatie achtten wij het niet zinvol de onderwijsprestatie op vakgroepniveau vast te stellen. De verwevenheid van de vakgroepsbijdragen met de verschillende onderdelen van de eerste fasestudie is meestal zo complex dat slechts op studierichtingniveau een verantwoorde koppeling tussen input en output te leggen valt. Echter ook op dat niveau zijn nog enkele correcties voor de meer omvangrijke stromen onderlinge dienstverlening tussen studierichtingen en tussen faculteiten aangebracht om een verantwoord beeld te kunnen presenteren. Instellingen zouden kunnen overwegen jaarlijks meer gedetailleerde matrices van onderlinge dienstverlening te publiceren om het zodoende externe instanties mogelijk te maken een verdere verfijning aan te brengen. Zulke matrices zouden ook voor de instelling zelf van nut kunnen zijn bij de interne allocatie van middelen.

De studierichtingen kennen velerlei vormen van onderwijsoutput. Naast onderwijs aan eerste-fasestudenten geven zij PAO-onderwijs en organiseren zij specifieke bijscholingscursussen. Veel externe activiteiten van haar wetenschappelijke personeelsleden hebben een educatief karakter. Voor een globaal beeld van de onderwijsprestatie van een studierichting is het niet opportuun al deze vormen in beschouwing te nemen. Naar de mening van de visitatiecommissie zijn de doctorandus en de doctor de basisproducten van het onderwijsproces en kunnen alle andere vormen als spin-offs gezien worden van het hoofdproces: de capaciteit en kwaliteit van het hoofdproces bepalen in hoge mate de mogelijkheden voor andere onderwijsvormen in plaats van andersom. Daarom is ons onderzoek met betrekking tot de onderwijsprestatie vooral gericht op de vorming van doctorandi. De opleiding tot doctor is bij de sterkte/zwakteanalyse van de onderzoeksprestatie ondergebracht.

Twee dimensies van de output van het onderwijsproces zijn van bijzonder belang: het aantal afstuderenden en de kwaliteit ervan. Is het al moeilijk om het begrip 'kwaliteit van de afstudeerder' te omschrijven, nog moeilijker wordt het om vervolgens de noodzakelijke data te definiëren en op te sporen voor de kwaliteitsmeting. Vanuit het onderwijsproces bezien, zou men graag inzicht willen hebben in de verschillen in kennis-, inzicht- en vaardigheidsniveaus tussen de alumni van de verschillende studierichtingen en de inbreng van de docenten hierbij. Vanuit een werkgelegenheidsoptiek zou men een beeld willen hebben van de bijdragen welke de opleiding heeft gehad in de inpassing van de alumni in het arbeidsproces. Beide elementen vereisen uitgebreid onderzoek en landelijke toetsing. Zeker voor de langere termijn zou het interessant zijn indien deze gegevens systematisch verzameld zouden worden. Omdat deze gegevens momenteel niet voor alle betrokken studierichtingen beschikbaar zijn, hebben wij ons moeten beperken tot aantallen afstudeerders en de kwaliteitsfactor achterwege moeten laten.

In verband met de te beschrijven relatie tussen docentenzet en onderwijsoutput hebben we een definitie van aantallen afstudeerders nodig die gerelateerd kan worden aan het per 31 december 1986 aanwezige personeel. Beoordeling van de onder- of boventaligheid van dit personeel kan niet plaatsvinden op basis van de aantallen afgestudeerden in de afgelopen jaren, omdat dan de huidige capaciteit gerelateerd wordt aan productie die reeds heeft plaatsgehad met behulp van in het verleden aanwezige capaciteit. Een in dit kader meer relevant begrip is het aantal studenten dat van de in het studiejaar 1986/87 begonnen eerstejaars studenten ooit zal afstuderen. Door te werken met te verwachten aantallen afstudeerders wordt de toekomstige werkbelasting in plaats van de historische gebruikt als basis voor de beoordeling van de aanwezige capaciteit.

Gegeven de instroom van eerstejaars 86/87, dient daartoe een schatting gemaakt te worden van het percentage daarvan dat uiteindelijk zal afstuderen, het zogenaamde studierendement. De schatting van dit studierendement is geschied volgens een methode welke in het overleg tussen minister en de instellingen wordt gehanteerd bij de bepaling van de prognose van het studierendement ten behoeve van de modelmatige middelentoe-wijzing (Plaatsen Geld Model). Daarbij zijn aantallen eerstejaars uit de jaren 1971 tot en met 1981 vergeleken met aantallen afstudeerders uit de jaren 1983 tot met 1985 om, via een zogenaamde cohortanalyse, tot de vaststelling van zo recent mogelijke afstudeerrendementen te komen. Effecten van de invoering van de tweefasenstructuur blijven hierbij buiten beschouwing. Voor de studierichtingen Bestuurskunde in Leiden en Rotterdam en Politologie in Leiden kunnen geen rendementen worden bepaald

omdat deze richtingen in de jaren 1971 tot en met 1981 nog niet bestonden.

3.2 *Onderwijsprestatie: resultaten*—Met behulp van de in de vorige paragraaf geïntroduceerde maatstaven voor docentenzet en onderwijsproductie is de onderwijsproductiviteit, zijnde het aantal afstudeerders per jaar per medewerker, van de verschillende studierichtingen gemeten. De resultaten daarvan zijn in tabel 6 weergegeven.

Tabel 6: Te verwachten onderwijsproductiviteit per studierichting (verwachte afstudeerders uit instroom '85/'86 per WP onderwijs aanwezig einde '86)

BES	UT	6,3	SOC	UVA	2,2	SOC	RUU	1,3
POL	KUN	3,4	POL	VUA	2,0	SOC	KUB	1,2
POL	UVA	2,8	SOC	KUN	1,4	SOC	RUG	1,1
POL	RUR	2,3	SOC	RUR	1,4	SOC	RUL	1,0

Uit de tabel blijkt de relatief lage onderwijsproductiviteit van de sociologieopleidingen en de relatief hoge van de (enige meegenomen) bestuurskundige studierichting.

Voor de onderliggende berekeningen verwijzen we naar bijlage 3.

Bij deze rangordening is een viertal kanttekeningen te maken. Zoals eerder vermeld is het wp-onderwijs verkregen door van het totale wp per 31 december 1986 het voor onderzoek ingezette wp per 31 december 1985 af te trekken, bij gebrek aan meer recente gegevens over wp-onderzoek. Indien een studierichting blijkt het nog uit te brengen Wetenschappelijk Verslag 1986 meer of minder wp voor onderzoek heeft gallocceerd, dan zal de in tabel 6 beschreven onderwijsproductiviteit hoger respectievelijk lager komen te liggen.

Een tweede aantekening die hierbij gemaakt moet worden is, dat bij de in mindering gebrachte aantallen WP-onderzoek rekening is gehouden met een opslag voor bestuur en beheer van onderzoeksactiviteiten conform het PGM: het door het ministerie gehanteerde model voor de allocatie van middelen over de universitaire instellingen. In de resterende aantallen wp-onderwijs is dus de inspanning voor bestuur en beheer van het onderwijsproces inbegrepen.

Een derde opmerking betreft de invloed van groei- en krimppatronen bij studierichtingen op de geschatte produktiviteitscijfers. Omdat krimpende studierichtingen doorgaans te maken hebben met een naijnde afbouw van de formatie zullen deze haast van nature een lagere onderwijsproductiviteit kennen terwijl voor groeiende studierichtingen juist het omgekeerde het geval kan zijn.

Een laatste opmerking betreft het feit, dat naast onderwijsproductiviteit ook onderwijsbelasting in ogenschouw genomen zou moeten worden. Omdat niet alleen afstudeerrendement maar ook doorlooptijden per studierichting variëren kunnen twee studierichtingen met eenzelfde aantal afstudeerders per jaar toch sterk verschillen wat betreft het totaal aantal onderwijsvragende studenten (eerstejaars tot en met afstudeerders). Bij de landelijke middelenverdeling wordt door de minister deze onderwijsvraag als basis gebruikt (zie: detailinformatie Concept 'Financieel Schema 1987-1991 voor de universiteiten', pag. 10, HW/WO/BP 795.516, d.d. 18 september 1986). De verhouding tussen het aantal afstudeerders en de totale onderwijsvraag varieert sterk, zoals uit tabel 7 blijkt.

Tabel 7: Rangorde van studierichtingen naar percentage afstudeerders ten opzichte van totale onderwijsvraag

RUU SOC	21,6	KUB SOC	14,8	RUL SOC	10,4
UT BES	18,7	KUN SOC	17,4	RUG SOC	9,0
VUA POL	16,0	UVA SOC	12,7	RUR SOC	8,5
UVA POL	15,3	KUN POL	11,5	RUR POL	7,7

Nader onderzoek naar de verklarende factoren voor deze grote verschillen lijkt nuttig. Zolang deze nog niet opgehelderd zijn, lijkt een produktiviteitsvergelijking op basis van 'eindprodukten', niet rekening houdend met 'tussenvorraden', de meest effectieve, zij het dat de gegevens met de nodige voorzichtigheid dienen te worden gehanteerd.

3.3 *Robuustheid van de data* – Om de gevoeligheid van de data in tabel 6 voor actualisering van de gehanteerde data te bestuderen, is in tabel 8 op dezelfde wijze een nieuwe rangorde in de onderwijsproductiviteit opgesteld, gebaseerd op een studierendement waarbij de resultaten tot en met augustus 1986 zijn meegenomen (tabel 6: tot en met augustus 1985) en waarbij de studenteninstroom 1987/1988 is gebaseerd op de prognose van aantallen eerstejaars door de taakgroep studentenramingen d.d. 29 april 1987. Omdat geen meer recente gegevens beschikbaar waren over de wp-aantallen, zijn dezelfde aantallen wp-onderwijs gehanteerd als in tabel 6. Daardoor wordt in tabel 8 geen rekening gehouden met mogelijke veranderingen in de omvang van het wp-onderwijs welke in de loop van 1987 zijn opgetreden.

Tabel 8: Geactualiseerde onderwijsproductiviteit van studierichtingen (verwachte afstudeerders uit instroom '86/'87 per wp-onderwijs aan wezig einde '86)

BES UT	7,7	SOC UVA	2,0	SOC KUB	1,1
POL KUN	3,5	POL VUA	1,8	SOC RUU	0,9
POL UVA	3,0	POL RUR	1,3	SOC RUG	0,9
SOC RUR	2,2	SOC KUN	1,3	SOC RUL	0,7

Voor een nadere detaillering verwijzen we naar bijlage 4. Uit tabel 8 blijkt dat de actualisering van het *studierendement* voor de sociologische en politologische studierichtingen nauwelijks tot wijzigingen in de rendementscijfers leidt. Het studierendement van de bestuurskundige opleiding aan de UT neemt meer significant met 8 procentpunten toe, van 49% naar 57%.

De actualisering van de *instroom van eerstejaars* heeft echter wel een belangrijke invloed. De instroom blijkt bij alle sociologieopleidingen belangrijk te dalen, met uitzondering van de KUB (- 1 student) en de RUR (+ 32 studenten). Bij de politicologieopleidingen neemt de instroom bij de (nu opgeheven studierichting) RUR en de VUA belangrijk af en bij de overige opleidingen belangrijk toe. De bestuurskundige opleidingen blijven zich in een stijgende belangstelling verheugen.

Aangenomen dat de omvang van het ingezette wp-onderwijs in de loop van het jaar niet veranderd is, resulteren beide ontwikkelingen in een verlaging van de onderwijsproductiviteit van alle sociologieopleidingen, met uitzondering van de RUR, welke studierichting een aantal plaatsen op de ranglijst opschuift. De afnemende belangstelling van studenten voor politicologie aan de VUA wordt gecompenseerd door een hoger rendement, de politicologieopleiding van de RUR zakt een aantal plaatsen omdat zij de daling van de instroom niet gecompenseerd ziet.

Uit de vergelijking van tabel 6 met tabel 8 kan geconcludeerd worden dat actualisering van onderwijsrendements- en instroomcijfers slechts voor twee van de twaalf studierichtingen de plaats op de ranglijst belangrijk beïnvloedt: de politicologie- en de sociologieopleiding aan de RUR. De politicologieopleiding werd opgeheven, terwijl de sociologieopleiding met de Leidse sociologieopleiding werd geïntegreerd. De rangorde van de resterende opleidingen wordt dus door eventuele actualisering van de data niet beïnvloed en kan daarom als zeer robuust worden beschouwd.

4. Vergelijking van de studierichtingen over meerdere criteria

Hoewel onderzoeks- en onderwijsproductiviteit belangrijke indicatoren zijn voor het functioneren van een studierichting, wordt het belang van een studierichting in het wetenschapsgebied mede bepaald door de omvang waarmee zij in het wetenschapsgebied aanwezig is. Daartoe hebben we als indicatoren het aantal wp te geldstroom, het aantal afstudeerders en de totale onderzoeksscore genomen. De redenen waarom niet alle wp respectievelijk alle studerenden als indicatoren zijn genomen zijn in vorige paragrafen vermeld.

Op basis van genoemde volumecriteria en de twee produktiviteitscriteria welke in de vorige paragrafen zijn behandeld, is in tabel 9 een algemene ranglijst samengesteld. Daarbij zijn de scores op de verschillende criteria voor iedere studierichting eerst omgerekend tot procenten ten opzichte van de topscoorder op het betreffende criterium en vervolgens ongewogen opgeteld. Deze totaalscore is daarna weer omgerekend tot procenten ten opzichte van de topscoorder op de totaalranglijst.

Op deze wijze zijn onderwijs en onderzoek ieder met twee criteria gelijkwaardig vertegenwoordigd in de totaalscore en heeft het belang/volume van een studierichting een gewicht van 60% en haar efficiency/productiviteit een gewicht van 40% in de totaalscore.

In de ranglijst ontbreken de scores voor POL RUL, BES RUL en BES RUR, omdat deze studierichtingen nog geen afgestudeerden hebben.

5. Slotbeschouwing

Bovengenoemde analyses tonen aan dat de methodes die door de Visitatiecommissie zijn gebruikt zeer robuust zijn, zowel wat betreft de meting van de onderzoeksproductiviteit als van de onderwijsproductiviteit. Tevens geven zij op een groot aantal criteria een goede diagnose van sterke en zwakke punten in het onderzoek van de vakgroepen (en studierichtingen).

Een zwakte bij de meting van de onderzoeksprestaties is nog de categorie 'overige publikaties'. Daarnaast zou het wenselijk zijn om analyses op verschillende aggregatieniveaus (personen, vakgroepen, onderzoeksgroepen etc.) te doen en de analyses op deze niveaus aan elkaar te relateren. In een vervolgproject zal de methodologie in deze richting verder ontwikkeld worden door gebruik te maken van de mogelijkheden die relationele

Tabel 9: Ranglijst van de studierichtingen op basis van zowel volume- als produktiviteitscriteria

WPeerste geldstroom	Omvang		Onderzoeks- score	Productiviteit		Totaal
	Aantal afgestud.	Onderwijs		Onderzoek	Onderzoek	
POL UVA 100	POL UVA 100	BES UT 100	SOCR UU 100	POL RUL 100	POL UVA 100	
SOCR UU 90	BES UT 87	POL KUN 53	POL UVA 87	POL KUN 89	BES UT 95	
SOCR KUB 72	SOCR KUN 43	POL UVA 44	SOCR KUN 78	SOCR KUN 84	SOCR UU 85	
SOCR KUN 69			POL KUN 72	SOCR UU 80		
POL VUA 53	SOCR KUB 41	POL RUR 37	SOCR KUB 62	POL VUA 80	SOCR KUN 77	
SOCR UVA 51	SOCR UVA 39	SOCR UVA 35	BES UT 60	SOCR UVA 71	POL KUN 74	
BES UT 49	POL VUA 39	POL VUA 31	POL VUA 58	SOCR RUG 69	SOCR KUN 69	
SOCR RUG 44			SOCR UVA 50	SOCR KUB 69		
SOCR RUR 44	POL KUN 35	SOCR RUR 22	SOCR RUG 47	BES UT 69	POL VUA 68	
SOCR RUL 42	SOCR UU 34	SOCR KUN 22	SOCR RUR 35	SOCR RUL 61	SOCR UVA 64	
POL KUN 41	SOCR RUR 24	SOCR UU 20	SOCR RUL 34	BES RUR 61	SOCR RUG 52	
POL RUL 36			POL RUL 29	SOCR RUR 59		
BES RUL 27	SOCR RUG 20	SOCR KUB 19	BES RUR 16	POL UVA 52	SOCR RUR 48	
BES RUR 26	SOCR RUL 15	SOCR RUG 18	POL RUL 11	POL RUR 50	SOCR RUL 44	
POL RUR 15	POL RUR 12	BES RUL 7	BES RUL 7	BES RUL 39	POL RUR 33	

databases daartoe bieden. Dit zal vermoedelijk leiden tot een jaarlijks bijgestelde sterkte/zwakteanalyse.

Ook de onderwijsproductiviteitscijfers blijken een stabiel beeld te vertonen, en wijzen op een duidelijk verschil tussen de betrokken disciplines. Doordat faculteiten zich vanwege de bezuinigingsoperaties meer gaan concentreren op haar kernactiviteiten zal de vraag naar ondersteuning voor hulp- en keuzevakken door andere faculteiten toenemen. Om dan nog een goed beeld te kunnen geven van de door een faculteit geleverde onderwijsinspanning zou het wenselijk zijn dat binnen iedere instelling een meer systematische registratie van de onderlinge dienstverlening op het gebied van onderwijs tussen faculteiten werd bijgehouden. Naast meting van de produktiviteit zou meting van de kwaliteit van de afstudeerders een meer compleet beeld van de onderwijsprestatie van een opleiding kunnen geven. Op dit terrein lijken interessante onderzoeksmogelijkheden aanwezig te zijn.

Noten

1. De leden van de Visitatiecommissie waren mr. R.J.S.M. van Straaten (voorzitter), prof. dr. G.A. Kooy en de twee eerste auteurs van dit artikel. De commissie benoemde mevr. M.J.H. den Ouden-Dekkers tot haar secretaris.
2. In de briefkenmerk 213/FS/CUV/87 van prof. dr. F.N. Stokman aan de Colleges van Bestuur van UvA, VU, KUB, KUN, RUG, RUL, RUR, RUU en UT is beargumenteerd aangegeven welke correcties zijn overgenomen en welke niet.
3. De Groot (1985: 95-96) onderscheidt slechts drie hoofdcategorieën. Hij noemt categorie b. niet expliciet. De beoordelingssituatie van b. is echter fundamenteel anders dan die van drie overige categorieën en dient ons inziens derhalve daarvan onderscheiden te worden.
4. In het Eindrapport van de Visitatiecommissie is wegens het nog niet beschikbaar zijn van het wetenschappelijk verslag over 1985 ook voor de KUN gebruik gemaakt van een aparte rapportage, 'Verslag onderzoek 1984, 1985, 1986' van de subfaculteit der Maatschappijwetenschappen. De commissie ontving op 21 februari 1987 van deze subfaculteit de mededeling, dat in de opgave van de omvang van de onderzoeksinspanning ernstige fouten waren gemaakt. Aangezien inmiddels het wetenschappelijk verslag over 1985 ook voor de KUN beschikbaar is en de in die brief genoemde onderzoeksinspanning wederom sterk afwijkt van die in het wetenschappelijk verslag, zijn voor dit artikel *alle* gegevens voor de KUN over 1984 en 1985 opnieuw vergaard en wel vanuit de wetenschappelijke verslagen zelf. Voor de andere universiteiten zijn gegevens op diverse punten gecorrigeerd, hetzij op grond van eigen controles, hetzij op grond van controles van de universitaire eenheden zelf, die hiertoe toegang kregen tot de floppy met gegevens.
5. Per discipline zou door de betrokken ZWO-stichting een limitatieve lijst van

ationale wetenschappelijke tijdschriften moeten worden vastgesteld die aan de criteria van wetenschappelijke en gerefereerde tijdschriften voldoen. Voor de internationale tijdschriften zou de lijst van 1500 tijdschriften van de SSCI als uitgangspunt genomen kunnen worden en desgewenst met een enkel tijdschrift uitgebreid kunnen worden. Onder de rubriek 'Overige wetenschappelijke publicaties' zouden alleen artikelen in deze tijdschriften of in aldus door andere disciplines aangewezen tijdschriften mogen worden opgenomen. Een dergelijke vorm van erkenning is ook denkbaar voor in Nederland gevestigde uitgeverijen. Uitsluitend onder deze condities en met controle op naleving worden de tellingen in de wetenschappelijke verslagen enigszins beleidsrelevant.

6. Gebaseerd op de 1500 tijdschriften die in de Social Science Citation Index zijn opgenomen met toevoeging van enkele recente tijdschriften.

7. Zie bijlage 1.

8. Zie bijlage 1.

9. Zie bijlage 2.

Referenties

- Academisch economisch onderzoek (1986), Academisch economisch onderzoek in Nederland: Produktie, Produktiviteit en Profilering. Verkenningcommissie Economische Wetenschappen. Amstelveen/Groningen.
- Cole, S., J.R. Cole en G.A. Simon (1981), Chance and Consensus in peer review, *Science*, 214: 881-886.
- Detailinformatie concept 'Financieel Schema 1987-1991 voor de Universiteiten', kenmerk HW/WO/BP 795.516, 18 september 1986.
- Groot, A.D. de (1985), Kwaliteit in de wetenschap, een meetbaar begrip? Een beknopte probleemanalyse. In: H.A. Becker en A.F.J. van Raan (red.), *Kwaliteit in de wetenschap: een meetbaar begrip*. Leiden, DSWO-press: 87-115.
- Hofstee, W.K.B. (1985), Beoordeling van de kwaliteit van wetenschappelijk onderzoek: fundamentele kwesties. In: H.A. Becker en A.F.J. van Raan (red.), *Kwaliteit in de wetenschap: een meetbaar begrip*. Leiden, DSWO-press: 71-86.
- Köbben, A.J.F. (1987), De beoordelaars beoordeeld. *NRC Handelsblad*, bijlage Wetenschap en Onderwijs, 19 maart 1987, p. 3.
- Kommandeur, J. (1985), Wat is kwaliteit eigenlijk. In: H.A. Becker en A.F.J. van Raan (red.), *Kwaliteit in de wetenschap: een meetbaar begrip*. Leiden, DSWO-press: 43-48.
- Moed, H.F. (1985), (On)mogelijkheden van het gebruik van citatie-analyse in het universitaire onderzoekbeleid. In: H.A. Becker en A.F.J. van Raan (red.), *Kwaliteit in de wetenschap: een meetbaar begrip*. Leiden, DSWO-press: 277-293.
- Schuite, A.D.S. de (1986), Een nieuwe Nederlandse topeconoom! *Intermediair*, 22e jrg., nr. 52, 24 dec. 1986, p. 33-35.

Bijlage 1: Bepaling van toptijdschriften ten behoeve van citatieanalyse

De citatieanalyse heeft betrekking op de periode 1983 t/m 1986. In opdracht van de commissie werd zij uitgevoerd door de firma ScienceBiz Research Contractors te Amsterdam. Zij werd verricht op basis van gegevens opgenomen in de Social Science Citation Index. In deze index worden gegevens opgenomen over citaties in tijdschriften. Het gaat daarbij om 1.500 internationale tijdschriften en bibliografieën op het gebied van de sociale en gedragswetenschappen, en om publikaties op deze vakgebieden in 2.400 fysische en natuurwetenschappelijke tijdschriften. Er zijn gegevens over ruim 1.5 miljoen publikaties in deze index opgenomen.

In overleg met de commissie is een onderscheid gemaakt tussen top- en overige tijdschriften. Dit onderscheid is primair gemaakt aan de hand van de Impact Factor. De Impact Factor wordt door het Institute of Scientific Information (producent van de Citation Index) gecalculleerd. De Impact Factor is het gemiddelde aantal malen dat een publikatie in een bepaald tijdschrift wordt geciteerd. Deze Factor is een indicatie voor de invloed van een bepaald tijdschrift. Tot de toptijdschriften binnen een vakgebied (zoals opgenomen in de Social Science Citation Index) zijn gerekend de hoogst scorende tijdschriften met een algemeen karakter en internationale standing. Dit betekent dat bij voorbeeld voor het vakgebied 'Communication' het journal of Broadcasting & Electronic Media niet is meegenomen. Voor zes vakgebieden resulteerde dit deel van de selectie in de volgende toptijdschriften:

Sociology: American Sociological Review; Sociology of Education; American Journal of Sociology; Annual Review of Sociology; Sociology-The Journal of the British Sociological Association; Journal of Marriage and the Family; Rural Sociology.

Social Sciences-Interdisciplinary: Public Opinion Quarterly; Science & Society; Journal of Conflict Resolution; Social Science Research; Journal of Sex Research; Social Indicators Research; Policy Sciences.

Political Science: American Political Science Review; IPW Berichte; American Journal of Political Science; New Left Review; Journal of Conflict Resolution; Scottish Journal of Political Economy; Political Quarterly; Comparative Political Studies.

International Relations: International Security; Foreign Affairs; American Journal of International Law; World Politics; International Organization.

Communication: Public Opinion Quarterly; Communication Monographs; Language & Communication; Human Communication Re-

search; Communication Research; Journal of Communication.

Public Administration: Public Administration Review; Social Security Bulletin; Public Administration and Development; Canadian Public Policy-Analyse de Politiques, Policy and Politics; Journal of Social Policy; Journal of Policy Analysis and Management.

Aan deze lijsten zijn toegevoegd hoog scorende Franse en Duitse tijdschriften. Op het gebied van de *sociologie* zijn dat: Revue Française de Sociologie; Cahiers Internationaux de Sociologie; Archives Europeenes de Sociologie; Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozial Psychologie; Zeitschrift für Soziologie.

Voor het vakgebied *Sociology-Interdisciplinary*: Actes de la Recherche en Sciences Sociales; Social Science Information; Contemporary Crises.

Voor het vakgebied *Public Administration*: Public Finance-Finances Publiques.

Voor het vakgebied *Political Science*: Europa Archiv; Aussen Politik; European Journal of Political Research (als het officiële orgaan van het European Consortium for Political Research).

Voorts is buiten deze vakgebieden nog toegevoegd een sociaal-psychologisch tijdschrift waarin veel sociologen publiceren: 'Social Psychology Quarterly'; en vijf tijdschriften op het terrein 'Social Sciences-Mathematical Methods': Psychometrika; Sociological Methods & Research; Journal of Mathematical Sociology; Theory and Decision; Quality and Quantity.

Bijlage 2: Overzichten van onderzoekssterkte per vakgroep op acht criteria

Tabel 2.1: Onderzoeksinspanning en werfkracht (kwartielscores)

Instelling	Studierichting	Vakgroep	Werfkracht		
			1e geldstr.	2e geldstr.	3e geldstr.
RUR	Bestuurs	Bestuurs	5.5	3	1
RUR	Politico	Best & Pol	10.1	2	1
RUR	Politico	Pol.	4.6	0	0
RUR	Sociolog	Alg. soc.	2.9	3	0
RUR	Sociolog	Bedrijfss	1.0	0	1
RUR	Sociolog	Comp. soc.	3.4	0	0
RUR	Sociolog	M&T	1.6	0	3
RUR	Sociolog	Ond. soc.	1.5	3	3
RUR	Sociolog	Soc. ec. b	2.6	3	0
KUB	Sociolog	Best & Bel	4.0	0	3
KUB	Sociolog	Cultuurw	3.3	0	3
KUB	Sociolog	M&T	4.9	0	3
KUB	Sociolog	Soc.	7.3	0	3
KUN	Bestuurs	Bestuurs	3.5	2	3
KUN	Politico	IB	2.6	0	0
KUN	Politico	Nat. pol.	8.9	2	2
KUN	Politico	Pol.	17.6	2	2
KUN	Politico	Vredesvr	2.6	0	3
KUN	Soc. wet.	Comm. wet	4.5	0	2
KUN	Sociolog	Soc.	15.6	2	1
LHW	Sociolog	West. soc	6.9	0	1
RUG	Sociolog	ATS	1.4	3	0
RUG	Sociolog	Emp. soc.	3.2	0	0
RUG	Sociolog	Fil&Mij	2.4	3	3
RUG	Sociolog	M&T	3.5	3	0
RUG	Sociolog	Med. soc.	2.2	2	3
RUG	Sociolog	Socialis	2.1	3	3
RUL	Bestuurs	Bestuurs	4.1	0	0
RUL	Politico	Pol.	6.2	2	1

Tabel 2.1: Onderzoeksinspanning en werfkracht (kwartielscores) (vervolg)

Instelling	Studierichting	Vakgroep	Werfkracht		
			1e geldstr.	2e geldstr.	3e geldstr.
RUL	Sociolog	Alg & Wijs	3.2	2	0
RUL	Sociolog	M&T	2.7	0	3
RUL	Sociolog	Makro-so	3.5	3	2
RUL	Sociolog	Org. soc.	2.5	3	0
RUU	Sociolog	Arb & Bew	4.2	0	2
RUU	Sociolog	Pl & Belei	8.2	0	1
RUU	Sociolog	Socialis	4.7	2	2
RUU	Sociolog	Stadsstu	4.5	3	3
RUU	Sociolog	Theorie	5.4	3	2
UT	Bestuurs	Economie	4.0	0	1
UT	Bestuurs	Pol.	4.1	3	1
UT	Bestuurs	Recht	5.1	0	0
UT	Bestuurs	Soc.	5.7	2	1
UvA	Politico	Bestuurs	4.2	0	2
UvA	Politico	Dok. gesc	9.0	0	0
UvA	Politico	Economie	3.3	0	0
UvA	Politico	IB	7.1	3	1
UvA	Politico	M&TPol.	4.1	3	1
UvA	Politico	Massacom	4.8	0	2
UvA	Politico	Pol. gedr	3.2	0	1
UvA	Politico	Theor. P	1.0	0	0
UvA	Sociolog	Arb. & Org	2.7	0	2
UvA	Sociolog	Geb. omge	2.3	2	0
UvA	Sociolog	Grondsl.	3.1	1	1
UvA	Sociolog	Soc. & Ges	3.0	2	2
UvA	Sociolog	Verz. soc	4.1	0	1
VUA	Politico	M&T	5.3	2	2
VUA	Politico	Pol.	7.1	3	3
VUA	Politico	Soc.	3.5	0	1

Tabel 2.2: Kwaliteit kader (kwartielscores)

Instelling	Studierichting	Vakgroep	Fractie ie geldstr. binnen VFO ult. '85	Fractie vaste staf dr ult. '86	Aantal begeleide promoties per krodo
RUR	Bestuurs	Bestuurs	1	1	0
RUR	Politico	Best & Pol	1	1	0
RUR	Politico	Pol	0	1	0
RUR	Sociolog	Alg. soc.	0	2	3
RUR	Sociolog	Bedrijfss	2	2	0
RUR	Sociolog	Comp. soc.	2	1	0
RUR	Sociolog	M&T	2	1	2
RUR	Sociolog	Ond. soc.	2	1	2
RUR	Sociolog	Soc. ec. B	0	2	0
KUB	Sociolog	Best & Bel	2	2	3
KUB	Sociolog	Cultuurw	1	2	2
KUB	Sociolog	M&T	1	2	2
KUB	Sociolog	Soc.	0	2	1
KUN	Bestuurs	Bestuurs	3	2	3
KUN	Politico	IB	0	3	0
KUN	Politico	Nat. pol.	1	3	2
KUN	Politico	Pol.	1	3	2
KUN	Politico	Vredesvr	0	0	0
KUN	Soc. wet.	Comm. wet	3	2	0
KUN	Sociolog	Soc.	3	3	3
LHW	Sociolog	West. soc.	1	2	2
RUG	Sociolog	ATS	3	2	0
RUG	Sociolog	Emp. soc.	1	1	1
RUG	Sociolog	Fil&Mij	0	1	2
RUG	Sociolog	M&T	2	2	3
RUG	Sociolog	Med. soc.	0	2	3
RUG	Sociolog	Socialis	3	2	0
RUL	Bestuurs	Bestuurs	1	0	2
RUL	Politico	Pol.	2	2	3

Tabel 2.2: Kwaliteit kader (kwartielscores) (vervolg)

Instelling	Studierichting	Vakgroep	Fractie ie geldstr. binnen VFO ult. '85	Fractie vaste staf dr ult. '86	Aantal begeleide promoties per krodo
RUL	Sociolog	Alg & Wijs.	1	0	1
RUL	Sociolog	M&T	0	2	3
RUL	Sociolog	Makro-so	2	0	2
RUL	Sociolog	Org. soc.	1	2	2
RUU	Sociolog	Arb & Bew	2	0	0
RUU	Sociolog	Pl & Belei	3	3	3
RUU	Sociolog	Socialis	3	2	3
RUU	Sociolog	Stadsstu	3	0	2
RUU	Sociolog	Theorie	3	2	3
UT	Bestuurs	Bestuurs	2	0	2
UT	Bestuurs	Pol.	3	3	3
UT	Bestuurs	Recht	2	2	2
UT	Bestuurs	Soc.	2	3	1
UvA	Politico	Bestuurs	1	0	0
UvA	Politico	Dok. Gesc	1	1	1
UvA	Politico	Economie	0	0	0
UvA	Politico	IB	1	1	1
UvA	Politico	M&TPol.	2	2	1
UvA	Politico	Massacom	3	2	1
UvA	Politico	Pol. gedr	1	2	0
UvA	Politico	Theor. P	0	0	0
UvA	Sociolog	Arb. & Org	2	0	0
UvA	Sociolog	Geb. omge	2	1	0
UvA	Sociolog	Grondsl.	1	2	0
UvA	Sociolog	Soc. & Ges	3	2	3
UvA	Sociolog	Verz. soc.	3	0	2
VUA	Politico	M&T	2	2	1
VUA	Politico	Pol.	2	3	1
VUA	Politico	Soc.	0	3	2

Tabel 2.3: Onderzoeksoutput (kwartielscores) en somscore over alle criteria (verv.)

Instel- ling	Studie- richting	Vakgroep	Internat. publ.	Overige publ.	Aantal citaties	Somscore over alle acht criteria
RUR	Bestuurs	Bestuurs	2	2	1	11
RUR	Politico	Best & Pol	2	3	2	12
RUR	Politico	Pol.	2	3	3	9
RUR	Sociolog	Alg. soc.	0	3	2	13
RUR	Sociolog	Bedrijfss	0	1	1	7
RUR	Sociolog	Comp. soc	3	3	3	12
RUR	Sociolog	M&T	1	0	0	4
RUR	Sociolog	Ond. soc.	0	3	1	15
RUR	Sociolog	Soc. ec. B	1	2	1	9
KUB	Sociolog	Best & Bel	1	3	0	14
KUB	Sociolog	Cultuurw	1	3	0	12
KUB	Sociolog	M&T	3	3	1	15
KUB	Sociolog	Soc.	2	1	1	10
KUN	Bestuurs	Bestuurs	1	3	0	17
KUN	Politico	IB	1	0	0	4
KUN	Politico	Nat. pol.	2	0	0	12
KUN	Politico	Pol.	1	2	3	16
KUN	Politico	Vredesvr	0	3	0	6
KUN	Soc. wet.	Comm. wet	3	0	2	12
KUN	Sociolog	Soc.	2	1	1	16
LHW	Sociolog	West. soc	2	0	1	9
RUG	Sociolog	ATS	3	0	3	14
RUG	Sociolog	Emp. soc.	1	0	1	5
RUG	Sociolog	Fil&Mij	0	2	0	11
RUG	Sociolog	M&T	3	0	3	16
RUG	Sociolog	Med. soc.	2	2	2	16
RUG	Sociolog	Socialis	1	2	1	15
RUL	Bestuurs	Bestuurs	3	1	0	7
RUL	Politico	Pol.	2	3	3	18
RUL	Sociolog	Alg & Wijs.	0	0	0	4
RUL	Sociolog	M&TPol	3	3	2	16
RUL	Sociolog	Makro-so	1	2	1	13
RUL	Sociolog	Org. soc.	0	1	3	12

Tabel 2.3: Onderzoeksoutput (kwartielscores) en somscore over alle criteria (verv.)

Instel- ling	Studie- richting	Vakgroep	Internat. publ.	Overige publ.	Aantal citaties	Somscore over alle acht criteria
RUU	Sociolog	Arb & Bew	0	2	0	6
RUU	Sociolog	Pl & Belei	2	1	2	15
RUU	Sociolog	Socialis	1	2	1	16
RUU	Sociolog	Stadsstu	0	1	0	12
RUU	Sociolog	Theorie	2	3	3	21
UT	Bestuurs	Economie	3	2	1	11
UT	Bestuurs	Pol.	3	3	2	21
UT	Bestuurs	Recht	0	2	0	8
UT	Bestuurs	Soc.	0	1	1	11
UvA	Politico	Bestuurs	0	2	1	6
UvA	Politico	Dok. gesc	1	0	2	6
UvA	Politico	Economie	0	0	1	1
UvA	Politico	IB	2	0	3	12
UvA	Politico	M&T	3	1	3	16
UvA	Politico	Massacom	3	1	3	15
UvA	Politico	Pol. gedr	3	1	3	11
UvA	Politico	Theor. P	0	0	0	0
UvA	Sociolog	Arb. & Org	3	2	2	11
UvA	Sociolog	Geb. omge	2	2	2	11
UvA	Sociolog	Grondsl.	3	1	2	11
UvA	Sociolog	Soc. & Ges	2	3	3	20
UvA	Sociolog	Verz. soc.	1	1	3	11
VUA	Politico	M&T	3	0	3	15
VUA	Politico	Pol.	2	1	2	17
VUA	Politico	Soc.	0	0	2	8

Bijlage 3: Kenmerken van de studierichtingen

Bronnen:

- (1) Worsa '86 eerstejaars: Taakgroep Studentenramingen, augustus 1986
 (4) WP totaal 1e geldstroom werkelijk, (5) WPOZ 1e geldstroom werkelijk, (12) WP OZ B werkelijk: Opgave van de instellingen aan de visitatiecommissie
 (2) Rendementsraming, (3a) OW-vraag, (6) WP best/beh 1e geldstroom norm, (9) WPOZ 1e geldstroom, (19) WPOZ A1 norm, (11) WPOZ A2 norm: bepaald conform PGM.

Tabel 3.1

Sociologie	RUL	RUG	RUU	RUR	KUN	KUB	UvA	Totaal
1. Worsa '86 eerstejaars	51	51	59	70	86	90	92	499
2. Rendementsraming	0.31	0.40	0.59	0.35	0.51	0.47	0.44	0.45
3. Afstudeerders (1 * 2)	15.8	20.4	34.8	24.5	43.9	42.3	40.5	222.2
3a. OW-vraag	152.0	226.0	161.0	290.0	298.0	285.0	319.0	1731.0
4. WP totaal 1e gldstr. werk.	32.4	34.1	69.5	33.9	53.3	55.8	38.0	317.0
5. WPOZ 1e gldstr. werk.	11.9	14.8	27.0	13.0	20.1	19.5	15.2	121.5
6. WP best/beh 1e gldstr. norm	1.2	1.5	1.2	1.8	1.2	1.7	1.9	11.1
7. OW-dienstverl. aan derden (zie vn 1 t/m 4)	3.8		13.8	1.7			2.6	21.9
8. WPOW werkelijk (= 4-5-6-7)	15.5	17.8	27.5	17.4	31.4	34.6	18.3	162.5
9. WPOW 1e gldstr. norm	10.8	13.6	11.2	15.9	16.2	15.8	17.0	100.5
10. WPOZ A1 norm	3.6	4.5	3.7	5.3	5.4	5.3	5.7	33.5
11. WPOZ A2 norm	4.2	4.5	4.2	4.8	4.8	4.7	4.9	32.1
12. WPOZ B werkelijk	6.6	6.8	25.3	6.2	20.1	9.1	12.0	86.1
13. WPOZ 1e gldstr. norm (10 + 11 + 12)	14.4	15.8	33.2	16.3	30.3	19.1	22.6	151.7
14. WPbovennorm. cap. OW absoluut (8-9)	4.7	4.2	16.3	1.5	15.2	18.8	1.3	62.0
15. WPbovennorm. cap. OW relatief (14/9)	43.5	30.9	145.5	9.4	93.8	119.0	7.6	61.7
16. WPbovennorm. cap. OZ absoluut (5-13)	-2.5	-1.0	-6.2	-3.3	-10.2	0.4	-7.4	-30.2
17. WPbovennorm. cap. OZ relatief (16/13)	-17.4	-6.3	-18.7	-20.2	-33.7	2.1	-32.7	-19.9
18. WPbovennorm. cap. absoluut (14 + 16)	2.2	3.2	10.1	-1.8	5.0	19.2	-6.1	31.8
19. WPbovennorm. cap. relatief (18/(9 + 13))	8.7	10.9	22.7	-5.6	10.8	55.0	-15.3	12.6
20. Produktiviteit OW (3/8)	1.0	1.1	1.3	1.4	1.4	1.2	2.2	1.4
21. Prod. t.o.v. gem. rel. (%)	-25.4	-16.2	-7.4	3.0	2.2	-10.6	61.8	
22. Prod. t.o.v. gem. in fte	-3.9	-2.9	-2.0	0.5	0.7	-3.7	11.3	
23. Belangst. raming 1987	33.0	29.0	32.0	57.0	77.0	102.0	79.0	409.0
24. Raming 1987 in % v. 1986	64.7	56.9	54.2	81.4	89.5	113.3	85.9	82.0

- 1) RUL: Correctie ad 3.8 onderwijsdienstverlening vakgroep M & T sociologie t. b. v. politicologie en bestuurskunde.
 2) RUU: Correctie ad 13.8 onderwijsdienstverlening t. b. v. alg. soc. wetenschappen.
 3) RUR: Correctie ad 1.7 onderwijsdienstverlening vakgroep M & T sociologie t. b. v. politicologie.
 4) UvA: Correctie ad 2.6 onderwijsdienstverlening vakgroep grondsl. Mt. b. v. NWS/CA.

Tabel 3.2

Politicolgie	RUR	VUA	KUN	RUL	UvA	Totaal ⁹
1. Worsa '86 eerstejaars	43	78	90	104	194	509
2. Rendementsraming	0.32	0.51	0.40		0.53	0.47
3. Afstudeerders (1*2)	13.8	39.8	36.0		102.8	192.4
3a. Onderwijsvraag	178.0	248.0	312.0		673.0	1411.0
4. WP totaal 1e gldstr. werk.	11.2	40.8	31.6	27.4	77.1	188.1
5. WPOZ 1e gldstr. werk.	4.6	15.9	17.6	6.2	36.7	81.0
6. WP best/beh 1e gldstr. norm	1.3	1.6	1.8		3.3	8.0
7. OW-dienstverl. aan derden zie vn 5, 6 & 11	-0.6	3.1		-1.9		0.6
8. WPOW werkelijk (4-5-6-7)	5.9	20.2	12.2		37.1	75.4
9. WPOW 1e gldstr. norm	11.8	14.4	16.8		30	73.0
10. WPOZ A1 norm	3.9	4.8	5.6		10	24.3
11. WPOZ A2 norm	4.3	4.6	4.9		6.3	20.1
12. WPOZ B werkelijk	0.3	9.6	11.6		18.4	39.9
13. WPOZ 1e gldstr. norm (10 + 11 + 12)	8.5	19	22.1		34.7	84.3
14. WP bovennorm. cap. OW absoluut (8-9)	-5.9	5.8	-4.6		7.1	0.9
15. WP bovennorm. cap. OW relatief (14/9)	-50.0	40.3	-27.4		23.7	1.2
16. WP bovennorm. cap. OZ absoluut (5-13)	-3.9	-3.1	-4.5		2.0	-8.0
17. WP bovennorm. cap. OZ relatief (16/13)	-45.9	-16.3	-20.4		5.8	-9.5
18. WP bovennorm. cap. absoluut (14 + 16)	-9.8	2.7	-9.1		9.1	-7.1
19. WP bovennorm. cap. relatief (18/(9 + 13))	-48.3	8.1	-23.4		14.1	-4.5
20. Produktiviteit OW (3/8)	2.3	2.0	3.0		2.8	2.6
21. Prod. t.o.v. gem. rel. (%)	-10.8	-21.6	17.6		9.7	
22. Prod. t.o.v. gem. in fte	-0.6	-4.9	3.1		2.4	
23. Belangst. raming 1987	26.0	70.0	102.0	83.0	227.0	508.0
24. Raming 1987 in % v. 1986	60.5	89.7	113.3	79.8	117.0	99.8
5) RUR: Correctie ad 1.7 onderwijsdienstverlening vakgroep M&T sociologie en 1.1 t.b.v. bestuurskunde.						
6) RUL: Correctie ad 1.9 onderwijsdienstverlening vakgroep M&T sociologie.						
9) In de totaalkolom is de RUL niet opgenomen m.u.v. de regels 1, 4, 5, 7, 23 en 24.						
11) VUA: Correctie ad 3.1 onderwijsdienstverlening vakgroepen M&T en sociologie						

Tabel 3.3

Bestuurskunde	RUR	RUL	TUT	Totaal
1. Worsa '86 eerstejaars	98	141	181	420
2. Rendementsraming			0.49	0.21
3. Afstudeerders (1*2)			89	89
3a. Onderwijsvraag			474	474
4. WP totaal 1e gldstr. werk.	19.8	21.0	37.9	78.7
5. WPOZ 1e gldstr. werk.	5.5	4.1	18.9	28.5
6. WP best/beh 1e gldstr. norm			2.5	2.5
7. OW-dienstverl. aan derden	-1.1	-1.9	2.5	-0.5
8. WPOW werkelijk (4-5-6-7) zie vn 7 & 8			14.0	14.0
9. WPOW 1e gldstr. norm			22.7	22.7
10. WPOZ A1 norm			7.6	7.6
11. WPOZ A2 norm			5.5	5.5
12. WPOZ B werkelijk			15.5	15.5
13. WPOZ 1e gldstr. norm (10 + 11 + 12)			28.6	28.6
14. WP bovennorm. cap. OW absoluut (8-9)			-8.7	-8.7
15. WP bovennorm. cap. OW relatief (14/9)			-38.3	-38.3
16. WP bovennorm. cap. OZ absoluut (5-13)			-9.7	-9.7
17. WP bovennorm. cap. OZ relatief (16/13)			-33.9	-33.9
18. WP bovennorm. cap. absoluut (14 + 16)			-18.4	-18.4
19. WP bovennorm. cap. relatief (18/(9 + 13))			-35.9	-35.9
20. Produktiviteit OW (3/8)			6.3	6.3
21. Prod. t.o.v. gem. rel. (%)			0.0	
22. Prod. t.o.v. gem. in fte			0.0	
23. Belangst. raming 1987	166	191	167	524.0
24. Raming 1987 in % v. 1986	169.4	135.5	92.3	124.8
7) RUR: Correctie ad 1.1 onderwijsdienstverlening van politicologie				
8) RUL: Correctie ad 1.9 onderwijsdienstverlening vakgroep M&T sociologie.				
10) De totaalkolom betreft slechts de UT m. u. v. de regels 1, 4, 5, 7, 23 en 24.				

Bijlage 4: Geactualiseerde gegevens berekening onderwijsproduktiviteit

<i>Sociologie</i>	RUL	RUG	RUU	RUR	KUN	KUB	UVA	Totaal
Rendement								
- gehanteerd	31	40	59	35	51	47	44	44,5
- geactualiseerd	30	41	59	48	50	44	47	44,8
- verschil	-1	+1	0	+3	-1	-3	+3	+0,3
Eerstejaars								
- gehanteerd	51	51	59	70	86	90	92	499
- geactualiseerd	37	38	40	102	79	89	78	463
- verschil	-14	-13	-19	+32	-7	-1	-14	-36
<i>Politologie</i>	RUR	VUA	KUN	RUL	UVA	Totaal		
Rendement								
- gehanteerd	32	51	40	-	53	47,5		
- geactualiseerd	28	56	39	-	53	47,8		
- verschil	-4	+5	-1	-	0	+0,3		
Eerstejaars								
- gehanteerd	43	78	90	104	194	509		
- geactualiseerd	28	64	97	121	210	520		
- verschil	-15	-14	+7	+17	+16	+11		
<i>Bestuurskunde</i>	RUR	RUL	UT	Totaal				
Rendement								
- gehanteerd	-	-	49	-				
- geactualiseerd	-	-	57	-				
- verschil	-	-	+8	-				
Eerste jaars								
- gehanteerd	98	141	181	420				
- geactualiseerd	140	170	189	499				
- verschil	+42	+29	+8	+79				
Bronnen:								
Rendement								
- gehanteerd:	CBS-gegevens over instroom '71-'81 en uitstroom '83-'85; berekening conform PGM (op basis van cohortanalyse)							
- geactualiseerd:	instroom '72-'82 en uitstroom '84-'86; dezelfde berekeningswijze.							
Eerstejaars								
- gehanteerd:	Wetenschappelijk Onderwijsraming Studenten Aantallen, Taakgroep Studentenramingen, augustus 1986 ('WORSa '86').							
- geactualiseerd:	WORSa ramingen, april 1987.							

Beleid, visitatie en kwaliteitsbeoordeling

H. Daalder

Inleiding

Wat oorspronkelijk door de minister van Onderwijs en Wetenschappen werd aangekondigd als een voornemen de studierichtingen politicologie in de faculteiten der sociale wetenschappen van de Rijksuniversiteiten te Leiden en Rotterdam samen te voegen, zou uitlopen op een landelijke visitatie met min of meer ingrijpende gevolgen voor bijna alle Nederlandse politicologieopleidingen. De bijdrage 'Sterkte/zwakteanalyse sociologie, politicologie en bestuurskunde' van P.J.J.M. van Loon, F.N. Stokman e.a. in dit nummer van *Acta Politica* bevat een verantwoording van de door de visitatiecommissie gevolgde methodiek. Het hierna volgende stuk is daarvan een kritische analyse, maar het is ook meer. Het instellen, functioneren en rapporteren van de visitatiecommissie was een onderdeel van een proces van besluitvorming waarin vele actoren een rol hebben gespeeld: de minister en zijn hoogste ambtelijke adviseurs; de bestuurders van universiteiten en faculteiten die op initiatieven van het departement reageerden; de externe adviseur, D.J. van de Kaa, die het plan van een landelijke visitatie lanceerde; een disciplineplancommissie ooit gevormd door de Sectie Politologie van de Academische Raad die onder auspiciën van de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek in november 1986 oprees uit een slapend bestaan; verschillende vakgroepen en individuele politicologen. Voor een goed begrip van de rol die de visitatiecommissie heeft gespeeld, is een overzicht van de ontwikkelingen in de besluitvorming noodzakelijk. Dit gaat daarom, in onvermijdelijke beknoptheid, aan de kritische beschouwing van het werk van de visitatiecommissie vooraf.

Crises creëren geruchten. Ook de leden van de visitatiecommissie zullen dit tot hun verdriet hebben ondervonden. Dit noopt tot een naar het lijkt verplichte peroratie. De Leidse politicologie kwam er in het rapport van de commissie, zoals het heet, 'goed af' en dat gold uiteindelijk ook voor het proces van de SKG-operatie in zijn totaliteit. Dat maakt het niet alleen gemakkelijker, maar ook noodzakelijker, juist voor een lid van een